

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXVIII. V Ljubljani, 1. oktobra 1924. Štev. 7.—10.

Organizacija sodišč po najnovejšem zakonskem načrtu.

Prof. Dr. G. Krek.

(Konec.)

Že zgoraj (Sl. Pr. 117 odn. str. 167, 168) sem omenil, da odreja § 55 smiselno uporabo §§ 22 in 38. Druga določba uravnava stalno porazdelitev sodnikov med oddelke (senate) (prim. Sl. Pr. 26 ss odn. str. 125 ss). Ob sebi se umeje, da izključuje § 53, odst. 1 uporabo § 38 za personalni senat, prav tako čl. 43, odst. 1 I. nač. in čl. 36, odst. 1 II. nač. sod. zak. uporabo za disciplinski senat. Zakaj predpisa § 53 in čl. 43 predvidevata sestavo odnosnih senatov s kockanjem, čl. 36 pa po imenovanju s kraljevim ukazom. Določba § 22 ureja izredni odstop od stalne razdelbe poslov (prim. Sl. Pr. 1923, 62 ss, 115 s odn. str. 39 ss, 47 s). O izredni pridelitvi sodnika velikega sodišča v službovanje pri vrhovnem sodišču molči § 55 ravno tako kakor § 39 o pridelitvi sodnika okrožnega sodišča v službovanje pri velikem sodišču. § 23 ni naveden in ni uporaben.^{152 a)} Podrobna izvajanja o tem glej Sl. Pr. 72 do 74 odn. str. 149 do 151.

^{152 a)} Čl. 65 II. nač. je še dopuščal, da se prideljujejo sodniki apelacijskega sodišča na sedežu kasacijskega sodišča slednjemu sodišču. Po § 36 zak. o izmenama i dopunama u zak. o ustroju sudova od 30. januarja 1922, Sl. N. 37, je podpredsednik kas. sodišča v Beogradu, oddelek B (to je predsednik novosadskega kas. sodišča) izrečno ovlaščen, da pozove, ako treba, na sejo kot votanta sodnika novosadskega apelacijskega sodišča. Podobne dodelitve predvideva § 3 zakl. od 23. februarja 1893 o nutarnjem uredjenju stola sedmorice (Sb. kom. IV, br. 11, str. 131 ss).

Vrhovno sodišče vrši sodstvo praviloma v senatih petorice¹⁵³⁾ sodnikov, ki od njih eden predseduje, in v primerih, posebno predvidenih v našem zakonu ali v drugih zakonih, v polnem odnosno občem senatu (»u punoj odnosno u opštoj sednici«) (§ 48). Razen izjemnih sestav, navedenih izrečno v § 48, pa predvideva načrt sam še posebno sestavo personalnega »oddelka« (§ 53), prepušča sestavo disciplinskega »oddelka« zakonu o sodnikih (§ 54) itd. Zato in enoličnosti na ljubo priporočam za § 48 enak uvod, kakor ga imata

¹⁵³⁾ Petorica je od nekdanj priljubljeno število. Že revizijski red avstrijskega cesarja Leopolda I. od 14. maja 1669 (Verneuerte Revisionsordnung) določa, da bodi »revizijska komisija« pri »dvorni pisarni« sestavljena iz najmanj 5 članov (Maasburg, 3 ss, op. 6). Opetovano citirana Instrukcija iz leta 1763 odreja v § 1 art. II: „Es hat aber der Praesident den Bedacht dahin zu nehmen, daß ein jeder Senatus in Civil-definitiv-Sachen wenigstens aus Fünf- und in Criminalibus aus Sieben Rätthen bestehe...“ (Maasburg, 334 Stat. je vpeljal kot redno število članov sedmice (§ 18, odst. 2); toda zakon od 24. februarja 1907, drž. zak. 41, je vzpostavil kot pravilo zopet petorico (§ 2, odst. 1); razbr. nov. (čl. II, št. 2) pa je odpravila še izjeme od tega zakona (senat trojice zlasti za rekurze in pritožbe). Tudi v naši kraljevini vrše sodišča, ki poslujejo kot vrhovna sodna oblastva, sodstvo vobče v senatih 5 sodnikov. Pri črnogorskem velikem sodišču tvorijo po zakonih o ustrojstvu sudova iz leta 1910 in 1914 kvorum v civilnih stvarih trije, v kazenskih pa štirje sodniki (Bakić v Arhivu 1923 [knjiga 23], 173). Norma je ostalo to število tudi pri vrhovnih sodiščih nasledstvenih držav. V avstrijski republiki so obdržali določbe zakona iz leta 1907 v obliki razbr. nov. Za češkoslovaško vrhovno sodišče določa § 10 zak. od 16. aprila 1919, Sb. z. a n. 216, tudi število 5. Niti za personalni, niti za disciplinski senat ni ustanovljena izjema. Posebnost je samo ta, da predseduje tema senatoma prvi ali drugi predsednik sam, (disciplinskemu eventualno namestnik), in da sta dva člana personal. senata obvezno senatna predsednika. V tistih državah, ki je v njih sestava senatov urejena drugače, presega število članov navadno 5. Tako znaša n. pr. pri francoskem kas. dvoru 16, pri danskem 9, pri severoameriškem Supreme Court of U. St. 9, pri romunskem kasacijskem dvoru, pri nemški, italijanski, grški vrh. sodni stopnji 7, pri švedski 4 do 7. V Nemčiji pa je Naredba o sodni ustavi in kaz. pravosodstvu od 4. januarja 1924, RGBI. I, str. 15, od prejšnje sedmorice § 140 GVG, odstopila in vpeljala tudi petorico s tem, da sklepajo izven glavne razprave celo v senatu trojice (glej op. 112 a). Za redno sestavo angleškega House of Lords zadoščajo trije sodniki, vendar se udeležuje sej običajno pet sodnikov (Gerland, Engl. Gerichtsverfassung I/1, 582 op. 3). V Bolgariji tvori redni senat četvorica sodnikov.

ustrezna, okrožnih in velikih sodišč tičoča se §§ 18 in 35: »*Ukoliko ovaj ili drugi (koji) zakon što drugo ne naredjuje, Vrhovni Sud vrši...*«

O rednem številu sodnikov sem razpravljajal podrobno že v 4. poglavju tega spisa (Sl. Pr. 28 ss. odn. str. 127 ss, zlasti tudi v op. 111, 112 a). Na tem mestu mi je obravnavati samo še izjeme od pravila § 48.

Poleg ravno kar omenjenih izjem (o njih še pozneje) predvideva naš načrt v § 49 tudi poedinega sodnika poročevalca (torej ne sodnika poedinca v tehniškem smislu), ki naj posluje v primerih § 27, št. 2, 7, 8, 12, 14 in 17 tako, da izroči svoj predlog predsedniku oddelka na odobrenje, ki ga predloži senatu v odločitev, ako se ne strinja ž njim. Tudi v tem pogledu se pozivljam v prvi vrsti na prejšnja izvajanja (Sl. Pr. 65 do 71 odn. str. 143 do 149). Ker rešuje posle, naštete v § 27, sodnik poedinec kot samostojen sodnik za dotično stopnjo dokončno, torej brez potrebne odobritve po predsedniku in brez možnosti, da bi sklepal o njih eventualno senat istega sodišča, je spojitev poslov § 27 s postopkom, ki ga predpisuje § 4 avstr. zak. od 24. februarja 1907, drž. zak. 41, nepravilna. Vrh tega pa je sploh vprašanje, ali in koliko se utegnejo v § 49 našteti dejanski stani § 27 uresničiti pri vrhovnem sodišču.¹⁵⁴⁾ Glede št. 2 (likvidiranja odvetniških pristojb) sem že poprej izrazil svoje pomisleke (Sl. Pr. 1923, 168, 169 odn. str. 69, 70, in Sl. Pr. 1924, 66 odn. str. 144). S točkama 7 in 8 menda tudi ni treba računati, ker bodo prvi naroki pri vrhovnem sodišču možni kvečjemu v zelo redkih primerih (o

¹⁵⁴⁾ § 37 o. z., ki je vzorec § 27, govori le o »sodnih dvorih prve stopnje«, § 42, odst. 3 odn. 2 o. z. pa ustanavlja uporabnost § 37, št. 1 do 8 o. z. samo za višja deželna sodišča. Očividno so bili tudi redaktorji o. z. nazora, da se dejanski stani § 37 pri vrhovnem sodišču ali sploh ne morejo uresničiti, ali da se za primer, če bi se ta ali oni izjemoma uresničil, ne izplača, da bi se zaradi tega odstopilo od pravila. Primeri § 37 o. z. se razločujejo od primerov § 4 zakl. od 24. februarja 1907, drž. zak. 41, ne samo po predmetih, nego, kakor sem dokazoval že zgoraj (Sl. Pr. 67 ss odn. str. 145 ss.), pred vsem tudi po tem, da gre pri primerih § 37 o. z. za samostojno sodstvo sodnika poedinca v tehniškem smislu, pri primerih § 4 zak. iz leta 1907 pa le za rešitev poročevalca, ki ji je treba še odobritve senatnega predsednika, eventualno senata.

njih zgoraj Sl. Pr. 66 odn. str. 143) odnosno, ker bodo svedoki in izvedenci pred njim zaslišani le izjemoma. Obveščanje drugih oblastev in terjanje obvestil od njih (št. 12) se vrši pri vrhovnem sodišču redoma po podrejenih sodiščih. Kadar vrhovno sodišče tako obvestitev odredi ali zahteva, pa tudi, kadar samo obvesti ali zahteva obvestila, se umeje pač ob sebi, da vrši ta posel predsednik senata ali poročevalec z njegovim odobrenjem, ne pa ves senat. Sicer pa so ti posli tako obseženi v § 49 odn. § 55 v zvezi s § 39 a, ako se obličijo tako, kakor sem predlagal zgoraj Sl. Pr. 70, 71 odn. str. 148 (pr. zlasti op. 120, 121 in 155), ker so »pismena rešenja jednostavne prirode, kojim nije odlučeno u stvari«. Odredbe v nespornem postopku, ki jih našteva št. 14, pri vrhovnem sodišču sploh ne pridejo v poštev. Pristojnost za odločitve o pritožbah zoper osobje (št. 17) je menda za potrebe organizacijskega zakona zadostno urejena s § 98. Pridem torej tudi tu do zaključka, da bi kazalo naštevanje poedinih, zelo problematičnih točk opustiti in se zadovoljiti z odredbo, da je določbo § 27 uporabljati smisloma (Sl. Pr. 67 odn. str. 144). Ta določba bi bila bistveno podana s tem, ako citira § 55 tudi § 27. Pripominjam pa, da odreja § 42, odst. 3 o. z. uporabnost § 37, ustrezajočega § 27, samo za višja deželna sodišča. Mislim, da bi ne bila nobena škoda, če bi se v poglavju o vrhovnem sodišču tudi mi na primere našega § 27 sploh ne sklicevali. Nikakor pa se ne smejo ti primeri konfundirati s primeri § 4 nav. zak. iz leta 1907, ki velja zanje postopek, opisan zgoraj Sl. Pr. 68 odn. str. 145, 146, in ki v našem načrtu sploh niso bili upoštevani.¹⁵⁵⁾ O teh

¹⁵⁵⁾ Po § 4, odst. 1 zak. iz leta 1907 bi v nobenem izmed primerov 1 do 17 tega paragrafa ne bilo treba sklepanja senata niti pri višjem deželnem, niti pri vrhovnem sodišču. V resnici pa prihajajo za vrhovno sodišče v poštev pač samo točke 1 do 3 in 16. Razen poslov, ki so pod točko 16 izrečno navedeni, so smatrali pri avstr. vrhovnem sodišču kot take »kurencije« tudi pošiljanje spisov, vrnitev in zahtevanje spisov, postavitev in razrešitev zagovornikov, predložitve pooblastil, zahtevanje izjav strank o likvidaciji stroškov njihovih zastopnikov (?), pogoni, obvestitev o pomilostitvi, odreditve razprav v kazenskih, disciplinskih in sindikatnih stvareh. Postopek glede kurencij je bil podrobno urejen z interno prezidijalno odredbo od 27. februarja 1907, Praes. 102/07. Za potrebe organizacijskega zakona zadošča menda splošna formulacija, ki sem

primerih glej op. 117 in Sl. Pr. 69 do 71 odn. str. 146 do 149, zlasti tudi moje predloge Sl. Pr. 70, 71 odn. str. 147, 148 in v op. 120, 121. Samo glede sestave senata, ki je morebiti poklican, da odloča, mi je še pripomniti to-le: Ako primerjamo § 49 našega načrta z ene strani in § 4, posl. odst. nav. avstr. zak. ter § 8, odst. 2 deln. kom. nač. cpr. z druge strani, vidimo, da predokazujeta slednji določbi (kakor že prej § 8, odst. 2 ref. nač. cpr.) odločanje o teh primerih ob nesoglasju med poročevalcem in senatnim predsednikom senatu trojice sodnikov,¹⁵⁶⁾ dočim pravi § 49 samo: »izneće ga pred veće na od-

jo sprožil že zgoraj Sl. Pr. 71 odn. str. 148, k čemur pr. zlasti op. 120 in 121. Saj kazuistika ne da bi pospeševala jasnosti, še veže zakonodavca in sodnika po nepotrebnem in rodi potrebo nadaljnega konkretiziranja tudi pri drugih zakonskih določbah. Že Montesquieu svari zakonodavca pred pretiranim specializiranjem zakonskih dejanskih stanov: Lorsque, dans une loi, les exceptions, limitations, modifications, ne sont point nécessaires, il vaut beaucoup mieux n'en point mettre. De pareils détails jettent dans de nouveaux détails. Ako bi se smatralo za dvomljivo, ali je moči št. 2 in 3 § 4 (delegacija po §§ 30 in 31 sod. prav. [§§ 28, 29 ref. nač. cpr. odn. §§ 27, 28 kom. nač. cpr.] in prenos nadzorstva in oskrbe glede oseb. in imov. odnošajev varovancev na drugo sodišče po § 111 sod. prav.) podvesti pod »pismena rešenja jednostavne prirode, kojim nije odlučeno u stvari«, bi se morali tudi ti dve točki navesti expressis verbis. Pripominjam pa, da § 111 sod. prav. v naših načrtih cpr. ni recipiran, ker se ti načrti nespornega postopka načeloma ne dotikajo. Predpisi 3. dela sod. prav. (§§ 105 do 122) so pridržani bodočemu nespornemu postopniku.

¹⁵⁶⁾ Rešitev t. zv. kurencij (dilationes, intimationes resolutionum, communicationes scriptorum, instruenda, asservanda etc.) v reduciranem senatu treh sodnikov je bila pri avstr. vrh. sodišču starodavna institucija. Že neki motuproprio cesarice Marije Terezije, izdan po predložitvi statusa justitiæ pro anno 1751, jo je odredil in hkratu dovolil, da se glede njih in kriminalijev ni treba strogo držati predpisa, naj se razpravljajo češke stvari izključno v češkem, avstrijske pa le v avstrijskem senatu (Maasburg, 12, op. 29). In v rešitvi poročila o stanju pravosodstva za leto 1755. ki graja v njem cesarica z ostrimi besedami veliko število zastankov, se nahaja passus: „Mit Alleinigkeiten wäre sich nicht auffzuhalten; alle dienstfertigkeiten, alle intimata oder insinuata oder mehr solche sachen (Currentien) wären nicht in denen stunden des raths vorzunehmen, welcher allein zu denen processen solle gewidmet bleiben; diese Alleinigkeiten wären a parte mit des referenten, praesidenten und vicepraesidenten wissenschaft particulariter auszumachen...“ (Maasburg 55, op. 4). Ta postopek reševanja kurencij v senatu trojice (toda le v primeru nesoglasja med referentom in predsednikom senata) je vzpostavil šel:

luku«, tako da gredo, ako ostane pri pravilu § 48 (petorica), tudi ti predmeti pred redni senat petih sodnikov. Ref. nač. našega zakona (§ 44), ki se je glede postopka ujemal s § 4 cit. zak., je predvideval za »stvari upravnopravne prirode« tri sodnike. Redakcijska komisija je bila mnenja, da iz praktičnih razlogov ne kaže, vpeljati še eno vrsto senatov, če ti senati ne poslujejo kolikor toliko redno tudi v drugih stvareh, kakor je to določeno za velika sodišča po § 8, odst. 1 sod. prav. v obliki čl. IV., št. 3 razbr. nov. in po § 7, odst. 2 deln. kom. nač. cpr. (glej zgoraj Sl. Pr. 53 ss. odn. str. 130 ss. in op. 111 a). V resnici je bil izjemni senat trojice na mestu le dotlej, dokler je bil v veljavi § 2 avstr. zak. od 24. februarja 1907, drž. zak. 41, ki je bilo po njem rešiti mnogo stvari v senatu trojice, zlasti vse rekurze in pritožbe v državljanskih stvareh. Ta paragraf je bil razveljavljen s čl. II., št. 1 razbr. nov., ker se v praksi ni obnesel. Sestavljanje senatov petorice in trojice sodnikov je bilo namreč zaradi upoštevanja jezikovnega znanja članov, predpisanega po § 18, odst. 2 stat., silno komplicirano in se ni dalo izvesti racionalno in smotreno. Ta razlog pri nas sicer ne prihaja v poštev; vendar nista načrta cpr. posegla nazaj na določbe § 2 nav. zak. iz leta 1907, marveč prevzela obnovljeno besedilo. Zato bi šlo v področje trojice de lege ferenda samo odločanje o poročevalčevih rešitvah po § 4, ki se ž njimi senatni predsednik ne strinja. To so naravno redki primeri, ker so posli § 4 vobče enostavni. Zaradi njih ne kaže ustanoviti *lex specialis*. Naš načrt torej za vrhovno sodišče senata trojice sodnikov ne predvideva več; menim, da se je komisija upravičeno oddvojila od določbe § 4, posl. odst., ki je v Avstriji in tudi pri nas glede Slovenije in Dalmacije še sedaj ve-

zakon iz l. 1907 s poslednjim odst. § 4. Po stat. so se predavale tudi te malenkosti v rednem, takrat iz 7 članov sestojčem senatu (§ 18, odst. 1). V republični Avstriji so za primer omenjenega nesoglasja obdržali določbo § 4 nav. zak. (senat trojico), dočim so se povrnili v Češko-slovaški tudi v tem primeru k rednemu, toda sedaj iz 5 članov sestavljenemu senatu (§ 11 zak. o vrh. sodišču iz l. 1919). Kako se posluje o takih tekočih malotnih stvareh pri beograjskem kasacijskem sodišču, mi ni znano. Domnevam pa, da se na večino kurencij uporablja § 22 zak. o ustroju kas. suda od 26. februarja 1865: »Ono što predsednik po *administraciji* piše, sam će i potpisati.«

ljavna. Ne sme se pa prezreti, da sta načrta cpr. v svojem § 8, odst. 2, sprejela besedilo avstrijske predloge tudi glede sestave senata (pr. op. 117), da sta torej v tem pogledu v protislovju s § 49, in sicer tudi v obliki, ki mu jo je dal kom. nač. našega zakona.

Izmed izjemnih senatov nas zanima pred vsem polni senat (»puna sednica«). Sedes materiae je § 50. Polni senat tvorijo za kazenske stvari vsi sodniki kazenskih oddelkov (senatov) in za državljanske stvari vsi sodniki civilnih oddelkov (§ 50, odst. 1). Sklepčnost pa je podana že tedaj, ako prisostvuje 15 sodnikov. Prvi predsednik (ali njegov namestnik), ki polnima senatoma predseduje, je pri tem številu že vštet (§ 50, odst. 2).¹⁵⁷⁾ Ako upoštevamo domnevno število vrhovnih sodnikov (pr. op. 142) in se oziramo na to, da bo pač vsak član vrh. sodišča prideljen bodisi enemu od kazenskih, bodisi enemu izmed civilnih senatov (morda eden ali drug celo obema), bi bil poedini plenarni senat zakonito sestavljen iz približno 27 do 30 sodnikov (arg. § 50, odst. 1: »sve sudijske«). Zoper tako veliko število govori vse to, kar sem že prigovarjal plenarnemu senatu okrožnega in velikega sodišča (Sl. Pr. 1923, 173, odn. str. 75 in Sl. Pr. 1924, 57 ss. odn. str. 134 ss.). Pri vrhovnem sodišču se tu še pridružujejo pomisleki, ki izvirajo iz raznoličnosti zakonodavstva in ki sem o njih že razpravljal. Pa niti pričakovati ni, da bi prvi predsednik pozval kворum presegajoče število sodnikov razen v posebno važnih primerih. To velja posebno za posle pod št. 2, 3 in 5 § 50, ki bo pri njih sodelovanje vseh sodnikov dotične grupe v pretežni večini primerov neprikladno, dokler zakonodavstvo ni izenačeno (pr. zlasti izvajanja glede občega senata v op. 114). Končno ni želeli, da se prepušča naključju ali poljubni, po nobenem zakonitem razlogu indicirani volji predsednikov, koliko sodnikov

¹⁵⁷⁾ Dobesedno: »Puna sednica punovažno odločuje kad je najmanje petnaest prisutnih; njoj predsedava prvi predsednik ili njegov zamenik«. Redakc. komisija se je namenoma izognila dikciji »petnaest sudija«, da bi bilo bolj jasno, da šteje senat s predsednikom v red petnajst članov. Lepotna hiba, ki je s tem nastala, bi se lahko popravila z nedvoumno stilizacijo: »kad je najmanje petnaest sudija prisutnih, od kojih jedan (prvi predsednik ili njegov zamenik) predsedava«.

naj sodeluje v konkretnih primerih. Saj utegne biti število zelo različno, med kvorumom 15 in okrog 30 (arg. verb. »najmanje« § 50, odst. 2), in to vpliva seveda lahko na meritorno odločbo. Iz teh razlogov bi kazalo, da se v § 50, odst. 1 beseda »sve« na obeh mestih črta in da se na koncu drugega odstavka tega paragrafa doda relativni stavek: *»koi može da pozove na punu sednici prema važnosti ili prirodi predmeta sve sudije krivičnih ili gradjanskih odeljenja«*. Ob taki formulaciji bi sestavljal prvi predsednik polni senat praviloma iz 14 sodnikov dotične grupe in bi se pri tem lažje oziral na predmet sklepanja. Ako bi šlo n. pr. za razlago določbe slov.-dalm. konkurznega reda, bi pozval v prvi vrsti člane slov. in dalm. senatov in njih število eventualno dopolnil s člani drugih civilnih senatov. Izjemoma pa bi bil vendar upravičen, da sestavi polni senat iz vseh sodnikov civilne ali kazenske grupe, ako namreč to smatra za potrebno ali koristno glede na naravo ali važnost predmeta. Za ta primer, prav tako pa ob stilizaciji kom. nač. bi naj bila dodana še določba, da mora biti število sodelujočih sodnikov liho število, tako da pri sodem številu činovno najmlajši sodnik ne glasuje (pr. § 139, odst. 2 nemškega GVG). Podeliti predsedniku votum dirimens, kakor ga je imel pri beograjskem kasac. jskem sodišču, pomeni navadno privilegium odiosum, ki ga brez nujne potrebe ne kaže ustanoviti. Pravilno je to upošteval čl. 3 zak. o izmenama i dopunama u zakonu o ustrojstvu sudova od 30. jan. 1922, Sl. N. 37, ki določa m. dr.: *»Ako bi u opštu sednici došao ravan broj sudija, onda će se izuzeti iz rešavanja najmladji sudija, a ako bi on u dotičnom predmetu bio referent, izuzeće se onaj sudija, koji je odmah posle njega najmladji po rangi«*. Priporočam, da se taka določba uvrsti v § 50, odst. 2 in ravno tako v § 52, odst. 1.

V zgodovinskem razvoju našega načrta je nastopil polni senat v opredelbi § 50 prvič šele v sklepih širše komisije. Ta je namreč sklenila (točka XXI), naj se ustanovita »ožja plenuma« vseh kazenskih in vseh civilnih oddelkov. Menda se ne motim, ko pripisujem ta sklep vplivu nemškega GVG., ki razločuje v obliki zakona od 17. marca 1886, RGBL. 61, in zakona od 17. maja 1898, RGBL. 369, t. zv. »plenium« od »združenih civilnih senatov« in od »združenih kazenskih senatov«

(§ 137).¹⁵⁸⁾ Deln. nač. je šel mimo tega sklepa širše komisije; njegov § 37 se zadovoljuje s pozivom na določbe odnosnih (procesnih) zakonov. Tudi ref. nač. se ni oziral na ta sklep, pa se je držal vobče §§ 15 in 16 avstr. stat. Po ref. nač. (§ 45) naj bi bil polni senat (v smislu avstr. plenarnega senata) sestavljen iz 15 sodnikov, ki od njih eden (prvi predsednik ali njegov namestnik) predseduje.¹⁵⁹⁾ Ko je naštel predmete njegovega področja, ki je vobče istovetno s področjem plenarnega senata po § 16, lit. a do f stat., nadaljuje ref. nač. v 2. odstavku § 45: »Prvi predsednik Vrhovnog i Kasacionog Suda odnosno njegov zamenik, može u nabrojenim slučajevima, *prema važnosti predmeta* odrediti, da mesto pune sednice

¹⁵⁸⁾ Po prvotnem besedilu § 137 GVG. je bilo razločevati samo združene kazenske senate in združene civilne senate. Šele zakon od 17. marca 1886, RGBL. 61, je vpeljal odločanje v plenumu, ki pa je njegovo področje (ne glede na primer § 128, odst. 1, § 129, odst. 1, in §§ 130, 131 in 141 GVG.) omejeno na tri primere, namreč na primere, da hoče odstopiti 1) civilni senat od odločbe kazenskega senata ali združenih kazenskih senatov, 2) kazenski senat od odločbe civilnega senata ali združenih civilnih senatov in 3) civilni ali kazenski senat od odločbe plenuma, § 137 GVG. je bil izpremenjen tudi v tem pogledu, da združenim senatom ni več razpravljati in odločati o pravni stvari, marveč da odločajo združeni senati (kakor tudi plenum) samo o pravnem vprašanju. Odločba pa veže seveda sodeči senat v stvari, ki jo je bilo odločiti. Korum plenuma in združenih senatov znaša s predsednikom vred dve tretjini vseh članov. Število mora biti liho, kar se dosega eventualno z izločitvijo najmlajšega člana (§ 139, odst. 2). V Nemčiji vršijo združeni senati zgolj nalogo pospeševanja pravilnosti in enotnosti judikature, kakor jo ima plenarni in plenissimarni senat po avstr. Instrukciji od 8. avgusta 1782 ter polni in obči senat po § 50, št. 3 odn. § 52, št. 2 našega načrta. Zadača, ki jo predvideva § 16, lit. a do f avstr. stat. in § 50, št. 2, odn. § 52, št. 1 in 3 našega načrta, namreč poslovanje izven judikature, je nemškima združenima senatoma tuja. Zato glede nemških združenih senatov niso mogle nastati težkoče glede dodelitve posrednih predmetov, kakor so nastale pri nas, ki je naš strokovno determinirani polni senat iz prva bil določen za posle, ki niso opredeljeni po panogah prava. Polni senat vrhovnega sodišča je posebnost tega sodišča, ki se ne sme zamenjati niti z njegovim občim senatom, niti z občim senatom zbornih sodišč I. in II. stopnje.

¹⁵⁹⁾ Opredelba § 45 ref. nač. je ta: »Punu sednico vrhovnog i kasacionog suda sastoji od *petnaest* sudija, ubrojivši ovamo i predsednika«.

stvar raspravi i rješi *opšta* sednica Vrhovnog i Kasacionog Suda, koja sastoji iz *svih* u službi prisutnih sudija toga suda pod predsedavanjem prvog predsednika ili njegova zamenika». Tudi ta določba se zлага vobče z avstr. stat. (§ 15). Večina redakcijske komisije se je odločila za vzpostavitev sklepa širše komisije in ustanovila dvoje polnih senatov, sestavljenih iz vseh sodnikov kazenskih odnosno civilnih oddelkov. Čim je bila zadača teh senatov determinirana po panogah prava, ni bil več uporaben niti avstrijski, niti referentov koncept. Stvari, ki ne gredo niti v kazensko, niti v civilno pravo ali ki se dajo uvrstiti v obedve panogi, ni bilo več moči dodeliti polnemu senatu. Že zaradi tega je bilo treba izločiti izmed stvari, ki jih predkazuje ref. nač. polnemu senatu, št. 1 (imenovanje sodniških pomočnikov, pisarniškega in služiteljskega osebja vrhovnega sodišča), dalje št. 2 (predlogi na imenovanje sodnikov v smislu čl. 12 I. nač. sod. zak.), enako št. 3 (druge personalne zadeve uradnikov in služiteljev vrhovnega sodišča, kolikor po ref. nač. niso bile prepuščene odločitvi prvega predsednika) in št. 4 (stvari, ki se nanašajo na izpremembe in dopolnitve organizacije vrhovnega sodišča). Potemtakem je preostalo za polni senat samo dvoje poslov, in sicer št. 5 (oddajanje mnenj v zakonodavnih vprašanjih) in št. 6 (odločanje o pravnih vprašanjih, ki so jih rešila nižja sodišča različno ali nepravilno, ako predlaga generalni prokurator na predlog [pravilno: po nalogu] pravosodnega ministra, da sklepa o njih polni senat). Ti točki je kom. nač. vobče tudi sprejel v svoj § 50 pod št. 2 in 5. Seveda je izjemoma mogoče, da niso niti ti predmeti strokovno opredeljeni. Tako n. pr. tedaj, kadar gre za to, da se odda mnenje o zakonskem osnutku več ali manj mešane vsebine, kakor o oderuškem, konkurznem, koalicijskem, avtorskem, patentnem zakonodavstvu, ali za odločitev o pravnem vprašanju, ki sega v civilno in kazensko pravo. Glede takih predmetov včasih ne bo moči določiti področja polnega senata absolutno. Zato smo morali prisilno normo nadomestiti z dispozitivno normo in za vse primere prepuščati preudarku prvega predsednika, da ne samo glede na važnost, marveč tudi glede na naravo predmeta odredi, da razpravlja in odloči mesto polnega senata obči senat (§ 51). Od ostalih

predmetov, predkazanih polnemu senatu po ref. nač., pa sta vobče točki 1 in 3 dodeljeni nalašč za to ustanovljenemu personalnemu oddelku (senatu) (§ 53, št. 1 odn. 2), točki 2 in 4 pa občemu senatu (§ 52 št. 1 odn. 3). O tem podrobneje pozneje. Z druge strani pa je dodelila red. komisija nekatere stvari polnemu senatu, ki v ref. nač. niso bile upoštevane (§ 50, št. 1 in 4) ali ki vsaj niso bile izrečno navedene (§ 50, št. 3).

Po načrtu samem (§ 50, odst. 3) gredo v področje polnega senata nastopne stvari:

1) rešavanje sporov o pristojnosti med upravnim, civilnim (»gradjanske vlasti«?) ali vojaškim oblastvom in sodnim oblastvom in sporov o pristojnosti med upravnimi in rednimi sodišči ustrezno čl. 110, odst. 2 ustave.¹⁶⁰⁾ V teh primerih bo posloval redno polni senat združenih civilnih sodnikov. Mislimo

¹⁶⁰⁾ Trenutno, ko še nimamo skupnega vrhovnega sodišča, je naše zakonodavstvo v tem pogledu vrzelasto. Ako so upravna oblastva in sodišča, ki prihajajo v poštev, v območju istega vrhovnega sodišča (recimo beograjskega kasacijskega sodišča), je stvar enostavna. Kaj pa tedaj, če nastane spor o pristojnosti med slovenijanskim civilnim sodiščem, podrejenim stolu sedmorice, odd. B, in srbijanskim upravnim oblastvom, in se stol sedmorice in beograjsko kasacijsko sodišče ne sporazumeta? Našemu sodišču menda ne preostane drugega, kakor postopati po analogiji § 48 sod. prav. (naznani ti stvar pravosodnemu ministru, ki bi bila njegova izjava za naše sodišče obvezna). K sreči so taki kompetenčni konflikti redki. Mnogo bolj akutno pa je vprašanje, katero vrhovno sodišče naj odloči, ako gre za spor o pristojnosti med rednima sodiščema, podrejenima različnima vrhovnima stopnjama, na pr. med okrajnim sodiščem v Ljubljani in prvostopnim sodiščem v Smederevu. § 47 sod. prav. odn. § 64 k. pr. r. ne pomaga. Ako se stol sedmorice in beograjsko kasacijsko sodišče ne sporazumeta, visi odločba v zraku. V takih primerih ne pomaga niti filkija čl. 137, odst. 4 ustave, ki se po njej smatrajo poedina vrhovna sodna oblastva za oddelke skupnega vrhovnega sodišča. Kajti tedaj gre v naših primerih za protislovni odločbi dveh oddelkov vrhovnega sodišča. Skupnega vrhovnega činitelja pa ni, ki bi mu bilo moči tako nesoglasje rešiti avtoritativno. Skrajni poskus bi bilo sklicanje plenarov obeh vrhovnih sodišč. Ako s tem ni moči doseči enotne rešitve, ne vidim zadovoljivega izhoda. Da je med prizadetima vrhovnima sodiščema (oddelkoma) treba sporazuma, kakor sta se po poročilu M. Š. v Sl. Pr. 1924, 156 izrekla kasacijsko sodišče, oddelek B v Novem Sadu, in stol sedmorice, oddelek B v Zagrebu, je sicer pobožna želja; kot zahteva pa v sodstvu nima mesta. Tu je treba nujno zakona.

si pa lahko tudi primere, ki odloči o njih polni senat združenih kriminalistov (recimo o kompetenčnem konfliktu med rednim in vojaškim kazenskim sodiščem po § 25, odst. 2 novel. zakonika o postopku vojnih sudova od 15. februarja 1901);

2) oddaja mnenja o vprašanih zakonodavstva (§ 43);

3) sklepanje v smislu § 59,¹⁶¹⁾ to je o pravnem vprašanju, ki hoče glede njega reden senat odstopiti od odločbe, vpisane v »zbirki v a ž n i h odločb«, ali ki izdasta glede njega dva senata protislovni odločbi. Gre za naše t. zv. judikate v smislu § 3 Instrukcije predsednika vrh. sodišča, odobrene s ces. sklepom od 8. avgusta 1872; samo da je sodelovanje sedaj vezano na pripadnost sodnika k enem iz civilnih senatov, kar se vidi iz pojma polnega senata v zvezi s § 57, kjer so kazenske stvari izrečno izključene. Glasom citata § 59 v § 63 bi šel sem tudi primer, da hoče poedin referent odstopiti od take odločbe. § 63 pa v § 50, št. 3, ni pozvan. Smatram citat § 59 v § 63 za pomošten. O tem in o postopku po § 59 pozneje;

4) odločanje o tem, ali je razlog podan za to, da se tožijo predsednik (pravilno: »*predsednici*«) in sodniki vrhovnega sodišča (uvrstiti je treba izrečno senatne predsednike), dalje predsedniki, podpredsedniki in sodniki velikih sodišč zaradi kaznivih dejanj, storjenih v izvrševanju službe,¹⁶²⁾ ali zaradi povračila škode, ki so jo v izvrševanju službe povzročili zlonamerno ali iz velike nemarnosti.¹⁶³⁾ K temu pr. čl. 112, odst. 1 ust.,

¹⁶¹⁾ § 50, št. 3: »*poslovi*, predvidjeni u § 59«; bolje pač: »*donošenje odluka* u smislu § 59« (pr. op 176).

¹⁶²⁾ Namesto »krivice, učinjene u službenoj *dužnosti*« bi rekel rajši: »krivice, učinjene u vršenju *službe*«. Kajti vršeč svojo službeno dolžnost, sodnik logično pač ne more biti niti kazensko, niti civilno odgovoren.

¹⁶³⁾ Izvirnik pravi: »zlonamerno ili iz *krajnje* nemarnosti«. Tudi deln. kom. nač. cpr. prevaja »grobes Verschulden« §§ 49 in 51 c. pr. r. s »*krajnja* nemarnost« (§§ 151, 153), dočim rabi ref. nač. cpr. v odnosnih paragrafih izraz »*krupna krivica*«. Tako tudi Arandjelović v 2. izdanju svojega prevoda avstr. o. d. z. (1922). Čl. 32, odst. 2 I. nač. in čl. 26, odst. 2 II. nač. sod. zakl. imata v isti zvezi »zlonamerno ili iz *grubog nehata*«. Bogišić rabi v črnogorskem imovinskem zakoniku »*krajnji nemar*« (prim. opredelbo v čl. 928, odstavek 1). Glede »*krajnje* ne-

čl. 33, odst. 1, 34 in 36 I. nač. odn. čl. 27, odst. 1, 28 in 30 II. nač. sod. zak., ter moja izvajanja Sl. Pr. 64, 65 in 106 ss odn. str. 141, 142 in 157 ss. Istotam sem opozoril tudi na diskrepanco med § 50, št. 4 in čl. 35, odst. 2 I. nač. odn. čl. 29, odst. 2 II. nač. sod. zak. Slednji določbi ustanavljata pristojnost ob čega senata (pr. tudi beležko 7 k § 50 načrtovega besedila). Ako ostane pri naši določbi, bi bilo odločanje o kazenskih deliktih omenjenih sodnikov seveda stvar polnega senata združenih kazenskih sodnikov, odločanje o sindikatnih zahtevkih pa stvar polnega senata združenih civilnih sodnikov;

5) odločanje o pravnih vprašanjih, ki so jih nižja sodišča pravno močno rešila¹⁶⁴) različno ali nepravilno, in glede katerih stavi generalni prokurator bodisi iz svojega nagiba, bodisi po nalogu pravosodnega ministra, predlog, da se o njih sklepa v polnem senatu. Ta določba se razločuje od avstrijske predloge (§ 11, lit. f stat.) ne glede na pojem polnega senata tudi po tem, da ima po stat. iniciativo samo pravosodni minister in da postopa generalni prokurator samo po njegovem nalogu, dočim sme generalni prokurator po § 50, št. 5 predlagati sestop plenuma tudi iz lastne pobude. Tu je vplival pač § 33 našega k. pr. r., ki obravnava materijo pritožbe ničnosti v obrambo zakona. O njej pozneje. Vendar določba § 50, št. 5 ne velja morda samo za kazenske, nego tudi za civilne stvari. Skoraj pozabljeno je, da niti avstr. stat. ne razločuje med kazenskimi in civilnimi stvarmi. Po besedilu § 11, lit. f bi bilo generalnemu prokuratorju staviti predloge tudi v civilnih stvareh. Dejanski pa pri avstr. vrhovnem sodi-

marnosti« se bojim, da utegne koga zmotiti, ker izraža stopnjevano težko krivdo (krajnji = extremus). Morda se zjediniimo na »veliko nemarnost«, ki bi imela prednost, da jo rabimo vsi: Srbi, Hrvatje in Slovenci. Sicer pa bo stvar komisije, ki urejuje državljanski zakonik, da ustanovi za to stalen in kolikor moči enoten strokovni izraz. Arandjelović, avtor prvega načrta splošnega dela obveznega prava, prevaja »*auffallende Sorglosigkeit*« §§ 1324 in 1331 o. d. z., ki se istoveti s culpa lata, s »*krajnje brezbrežnje*«. Treba počakati, kaj poreče k temu komisija.

¹⁶⁴) Izraz »rešili« kaže na to, da ne gre samo za pravna mnenja, izražena v sodbah, nego tudi za taka, ki so bila zastopana v sklepih in sploh v sodnih odločbah in odredbah.

šču s civilnimi stvarmi ni imel opravka.¹⁶⁵⁾ Njegovo sodelova-

¹⁶⁵⁾ Da se udelejuje generalna prokuratura (in sploh državno pravdnništvo) tudi kot braniteljica državnih interesov v pogledu na državljansko pravo, je v zvezi z določbami ref. nač. (§§ 72 do 83) o t. zv. »državnom tužioštvu«, ki jih je komisija izločila ne zaradi tega, ker se ž njimi ni strinjala, nego zato, ker je smatrala, da je ureditev tega instituta, ki, strogo vzeto, niti ne spada v zakon o organizaciji sodišč, v prvi vrsti stvar kazenskopravnega odseka St. Z. Sv. (pr. zgoraj Sl. Pr. 1923, 12, odn. 12). Važen je v tem pogledu § 73 ref. nač., ki se glasita njegova odstavka 2 in 3 tako: »U *gradjanskim i trgovačkim* (scil. stvarima) se stara u slučajeima u zakonu određenim i na način u zakonu propisan, da se *javni interesi zaštite*. — Državnom se tužioštvu može zakonom podeliti *i druge dužnosti*«. Vse to temelji na zdravi misli, da naj se državno »tužioštvo« (čigar naziv je tedaj dvojno zgrešen in bi moral biti nadomeščen z drž. »zastupništvom«, »braništvom«, »odvetništvom« ali državno »prokuro«) ne omejuje le na kazenskopravno funkcijo, marveč da naj se mu otvori po francoskem vzorcu določen delokrog tudi na poprišču civilnega prava in procesa. V Franciji so bili procureurs du roi prvotno čuvarji kraljevih pravic, pozneje fiskalnih interesov; v srednjem veku nastopajo kot zasledovalci kaznivih činov in obdržujejo to nalogo, dokler jih Napoleon I. ni postavil za čuvarje zakona (Amschl, GerZtg. 1919, 51). Kot taki tvorijo t. zv. officiers du ministère public posebno ministrstvo in nadzorujejo ne samo kazenska sodišča, marveč sodelujejo tudi v civilnem postopku, podajajoč po govorih strank svoje conclusions. Na prvi stopnji se sicer navadno zadovoljujejo s stereotipnim »Je m'en supporte à la prudence du tribunal«, ki spominja zelo na avtomatično sklicevanje naših državnopravdniških funkcionarjev na uporabo zakona; pred apelacijskimi sodišči in pred kasacijskim dvorom pa podajajo večidel podrobno utemeljena izvajanja, ki so za sodišča navadno odločilna (Haeger, Franz. Zivilprozeß u. d. deutsche Zivilprozeßreform, Berlin 1908, 54. K temu Aronova ocena v GoldschmidtsZ. 64, 586 ss). Važna vloga v civilnem procesu je »državnemu prokuratorju« podeljena tudi v Grčiji, kjer ima v vsaki stvari pravico, v primerih pa, kjer gre za javne interese, celo dolžnost, da priobči svoje mnenje ustno na »avdienci« in vloži neodvisno od strank »kasacijo« (čl. 815 gršk. c. pr. r.). Še obširnejše in točno opisano je področje »prokurorskega nadzora« (drž. pravdnništva) v Bolgariji. Tam se mora udeleževati zlasti pravderarja in dobredelnih zavodov, okrožnih uradov, občin in javnih institucij, nedoletnikov, oskrbovancev in odsotnih; mora sodelovati pri vprašanih in sporih o pristojnosti, pri predlogih na izključitev sodnikov, pri prošnjah za pravico revnih, pri vprašanih statusa (glede adopcije, legitimacije itd); dalje pri pravih radi povračila škode, narejene po uradnikih i. sl. Sme pa staviti svoje predloge tudi v drugih pravih, ako to smatra za potrebno. Pri kasacijskem dvoru se mora pred izdajo sodbe

nje je bilo omejeno na vprašanja kazenskega prava in kazen-

zaslišati prokuror (§§ 265, 718 bolg. c. pr. r.). Podobna je kompetenca prokurorja bila v cesarski Rusiji (Svod zakonov XVI, V 123, 136; prim. Engelmann v Leske-Loewenfeld II, 578, 584 ss). V sovjetski Rusiji pa je področje prokurate po novem k. pr. r. od 1. oktobra 1922 tako razširjeno, da sme preiskovati celo zakonitost vseh odredb upravnih oblastev; ima celo pravico ugovora pri vrhovnem zakonodavnem oblastvu (Engländer v JurBl. 1922, 185). Podobno kakor v Bolgariji, se mora državno pravdnništvo zaslišati na ustni razpravi, preden izreče nizozemski »Hooqe Raad der Nederlanden« svojo sodbo v civilnih stvareh. Predlagati mu je, naj se ali »kasaciji« ugotovi ali naj se zavrne (Asser v Leske-Löwenfeld III, 1^a, 477). Tudi v Italiji intervenira »ministero pubblico« odn. generalni prokurator v civilnih stvareh (zlasti v bračnih in preklčnih, art. 87, 104, 114, 336 s., 339 s. itd. cod. civ.; pr. tudi Pretner v [tržaškem] Pravnem vestniku, 1921, 25). V Nemčiji je državno pravdnništvo v bračnih stvareh upravičeno, da prisostvuje razpravam, da odda svoje mnenje o odločbi, ki jo je izdati, in da uveljavlja, kolikor gre za to, da se brak vzdrži, tudi nova dejstva in dokazila (§ 607 nemšk. c. pr. r.; podobno tudi § 644 ogrskega c. pr. r.). Razen tega je predvideno njegovo sodelovanje v določenem obsegu tudi v status- in preklčnih stvareh ter pri izpodbijanju proglatitve za mrtve (§§ 619, 632, 634 ss., 640, 646, 652, 663 ss., 673, 675 do 679, 684 do 686, 974 nemšk. c. pr. r.). Zlasti se mora Ober-Reichsanwalt po § 137, odst. 4 GVG. (v obnovljeni obliki) zaslišati pred odločbo združenih civilnih senatov in plenuma Reichsgerichta, kadar gre za taka pravna vprašanja. V literaturi to področje državnega pravdnništva ni ostalo neizpodbijano. Tako sta se na prim. izjavila zoper njega Aron l. c. in Trautvetter v DJurZtg 1920, 138 ss. Po mnenju slednjega pisca se drž. pravdnik kot (fakultativni) defensor matrimonii ni obnesel in je njegovo sodelovanje zaželeno le pri pravih o ničnosti braka. Prav temeljito in podrobno se je bavil z vprašanjem sodelovanja drž. pravdnika v civilnem postopku 3., 4. in 5. nemški Juristen-Tag (1862—1864), ki je končno sklenil, da se udeležba drž. pravdnništva priporoča pri tistih civilnih razpravah, ki gre pri njih za uradoma uvedeno postopanje ali vsaj za poizvedbe o dejanskem stanu, ki se naj vrše uradoma. V Avstriji je, kolikor je meni znano, sprožil misel sodelovanja drž. pravdnništva na poprišču privatnega prava prvi Steinbach v nekem predavanju (JurBl. 1901, 571). Kažoč na fiskalne ali komorne prokurate pod cesarjem Jožefom, zagovarja ustanovitev »civilnega državnega pravdnništva«, ki bi mu bila zadača, da vloga pravna sredstva zoper odločbe, ki javnih interesov dovolj ne varujejo (pr. Hoegel na 29. zborovanju nemških pravnikov in GerZtg 1908, 378, Hoegel, Gesamtreform d. österr. Strafrechts, 263 ss). Kar se tiče avstrijskega zakonodavstva, je že vladna predloga c. pr. r. po nemškem vzorcu predvidevala, da se udeležuje drž. pravdnništvo v sporih

skega postopka. Tu se je udeleževal zlasti v obliki omenjene

o razvodu in neveljavnosti braka. Ta predlog ni bil uzakonjen, ker je permanentni odbor črtal ves odsek, ki mu je bil predmet bračni proces. Permanentni odsek poslanske zbornice pa si je bil zamislil kot surogat za pravne leke, ki v manjših civilnih sporih ne gredo na vrhovno sodišče, neko ničnostno pritožbo v obrambo zakona, ki pa je doživela isto usodo: bila je po skupni konferenci zopet črtana zaradi restitucije omenjenih pravnih lekov. V avstr. c. pr. r. samem je vsled tega ostalo bore malo privatnopravnega dela (zastopanje revne stranke po § 64, št. 4 c. pr. r., § 90 o. z., § 133 posl.). Pač pa predvideva preklicni red od 28. junija 1916, drž. zak. 207, takisto po nemškem zgledu, udeležbo drž. pravdnštva, podeljujoč mu pravico, da predlaga preklic zaradi umobolnosti ali slaboumnosti, zaradi pijančevanja ali zlorabljanja živčnih strupov, ako to zahteva javni interes in je zlasti očitna nevarnost, da bi utegnil bolnik ogražati druge (§ 26, odst. 2). Toda niti ta določba ni ostala neizpodbijana (pr. Sternberg, Entmündigungsrecht, 1909, 73 ss., »Das Recht« VI, 213; zagovarja jo pa A. Ehrenzweig, Regierungsvorlage e. Ges. über Entmündigung [1908], 21). To je v Avstriji tem bolj umevno, ker ima ona še drugo oblastvo, ki mu sicer vsaj neposredno ni zadača obramba zakona ali državnega (javnega) interesa, nego obramba državne imovine in tistih ustanov, ki jih upravlja ali dotira država v občem interesu, s tem pa posredno vendar tudi obramba javnega interesa. To oblastvo je finančna prokuratura. Službena instrukcija za fin. prokurateuro od 9. marca 1898, drž. zak. 41, omenja med nalogami tega oblastva tudi to, da oddaja pravna mnenja o stvareh, ki se tičejo važnih interesov državne uprave (§ 1, št. 3) in da zastopa javne interese pred sodiščem, kadar je dopustno, da intervenira v njih zaščito državno oblastvo in ni pristojen za to drug organ (§ 2, III). Čeprav gre torej v prvi vrsti za interese države kot subjekta imovinskih pravic, se vendar delokrog fin. prokurateure zelo približuje zastopanju interesov države kot predstaviteljice zajemljajev svojih državljanov, torej javnih interesov. Prehod je včasih neopazen. Zato ni čuda, da je novejša avstr. zakonodavstvo angažiralo fin. prokuraturo tudi kot braniteljico ali zastopnico javnega interesa na torišču privatnega prava. Spominjam le na njeno sodelovanje po zak. o družbah z o. z. od 6. marca 1906, drž. zak. 58 (§§ 43, 87, 102, 113). Še bolj nas zanima, da obavlja posle finančne prokurateure, pred vsem zastopanje erarja, že sedaj ponekod državno pravdnštvo (na pr. na Hrvatskem državno nadodvetništvo v Zagrebu po § 3 zak. od 21. novembra 1874, Sb. br. 57, glej Rušnov-Šilović, Tumač gradj. parb. postupniku 57, op. 2, kjer je podana vsebina Instrukcije bivše fin. prokurateure od 16. februarja 1855, po banovi naredbi od 24. septembra 1875 veljavne za drž. nadodvetništvo »s obzirom na analogiju službe medju preobstojavšom kr. financ. prokuraturom i kr. državnom nadodvetništvom«). V resnici gre za dve oblastvi, ki se

pritožbe v obrambo zakona (§§ 33, 292, 479 k. pr. r.) zelo po-

njune zadače zelo približujejo in deloma prehajajo druga v drugo. Fin. prokuratura v avstrijski obliki je v naši državi deloma nepoznana. Tem bolj aktualen je postal problem teh dveh oblastev de lege ferenda. Naj bi se o tem važnem predmetu temeljito razmišljalo. Ravno to, da je sedaj obstanek obeh institutov dvomljiv in v razgovoru, nam kaže morda pravo smer, v kateri naj bi se razvijala debata. Menim, da naj stremimo po fuziji obeh oblastev in njih področij, naj se potem to novo oblastvo že imenuje drž. pravdnništvo (drž. zastupništvo, braništvo, odvetništvo, prokura) ali drugače. Nevzdržljiv bi bil kajpada že sedaj neumestni naziv »drž. tužništvo«. Temu oblastvu naj bi bila zadača zastopanje drž. interesov na vseh poljih prava, zlasti na torišču kazenskega, pa tudi civilnega prava. V slednjem pogledu bi mu bilo varovati ne samo imovinske interese države kot juristične osebe (erarja, fiskusa), nego tudi javnopravne interese države, ki so podani tam, kjer govori teorija o absolutnem pravu (lex cogens, ordre public), kjer torej gre za osebnostne pravice, za dogme npravstvenosti, za socialne zajemljaje. S tem bi se odpomoglo izvestni omejenosti in enostranosti prakse in vsled tega izobrazbe osobja drž. pravdnništva. Bolj kot sedaj bi se čutil državni pravdnik v resnici kot čuvar zakona in državnih interesov, ne pa pretežno kot obtožitelj. Stalež osobja tega novega drž. pravdnništva bi bil dosti velik, da bi utegnil biti samostojen, ločen od sodniškega staleža. Če bi pa takega ne hoteli, bi bilo prestopanje iz drž. pravdnništva v sodniško službo in narobe vsekakor olajšano, ker bi bil drž. pravdnik kot objektivni čuvar zakona zaposlen tudi v civilnih stvareh. Da bi izjemoma zastopal tudi privatnopravne zahtevke države kot stranke, bi menda ne vplivalo kvarno na njegovo sodniško usposobljenost. Gotovo utihne tudi stari in pač ne povsem neopravičeni očitke, češ državni pravdnik gleda kazenske stvari tudi kot sodnik bolj z očali bivšega obtožitelja in se le težko privadi vlogi objektivnega presojevalca kazenskih stvari. Končno igra tudi vprašanje stroškov nemalo vlogo. Vršiti se morajo tako posli drž. pravdnništva, kakor posli fin. prokurate. Z ustanovitvijo samo enega oblastva si prihranimo tudi tedaj, ako bi se s tem število osobja ne skrčilo, vsaj stroške administracije za eno oblastvo. Razlogi, ki jih navajajo nasprotniki spojitve drž. pravdnništva s fin. prokuraturo (med njimi Amschl, Beiträge z. Anwendung d. Strafverfahrens, II, 145, 146 in v GerZtg. 1910, 50, Hoepfer, GerZtg. 1919, 83 ss) po mojem mnenju ali niso stringentni ali tako neznatni, da ne prihajajo v poštev v primeri s haskom spojitve. Za polemiziranje tu ni mesta. Bodi le še dovoljena pripomba, da je našel zgornji moj predlog tudi svoje zagovornike (na pr. v Klangu, GerZtg 1918, št. 47 in 48 in v Englu, GerZtg. 1919, 104 ss, ki misli eventualno na neko »Anwaltschaft des Staates in Zivil- und Strafsachen«). Menim, da bi se utegnili sprijazniti s tem predlogom tudi kriminalisti, prvi med njimi državni pravdniki sami. Državno pravdnništvo v sedANJI obliki ne zadovoljuje. Ako se

gostoma, v zadnjih letih celo prepogosto.¹⁶⁶) Pripomniti pa je, da se je vršila razprava o taki pritožbi pred rednim senatom,

ne odločimo za radikalno preureditev, naj vsaj poskrbimo za primerno določbo, ki bi po njej bilo drž. pravdniku po prestopu v sodniško kariero služiti določno dobo kot civilni sodnik, preden se dodeli kazenskemu sodišču. (Nezadostna je formulacija Hoeplerjeva l. c. »Der Uebertritt vom Richterstand zur Staatsanwaltschaft und umgekehrt ist gestattet, soweit es sich um nichtleitende Stellen erster Instanz handelt«). Čeprav se sestavljajo naša drž. pravdnništva običajno iz posebno dobro kvalificiranih sodniških uradnikov, se vendar ne da utajiti, da so med njimi tudi takli, ki z njih vijoličasto obrobjenih talarjev niso izginili rdeči znaki, in ki jih spremlja njihovo bivše geslo J'accuse tudi v sodniško posvetovalnico. Gotovo državni pravdnik de lege nikakor ne bi smel o sebi citirati Questenbergovih besed iz Piccolominijsa: Anklagen ist mein Amt und meine Sendung. Saj je ne glede na njegovo zadačo kot čuvarja javnega interesa, to je zakona in materialne resnice (§ 3 k. pr. r.), velik del njegovega področja zunaj obtoževalnega posla. Vendar pa je njegovo delovanje osredotočeno v tem poslu; tu si žanje svoje latorike ali — ne. Le naravno je, če temu ali onemu ni moči sleči s sodniško haljo takoj tudi globoko ukoreninjenega pojmovanja. Poleg tega je pomisliti, da je drž. pravdnik upravni uradnik, ki se včasih vsled tega ne znajde prav lahko v vlogi sodnika, ki mu je postopati samostojno in neodvisno. Odtod tudi trdovratno ponavljajoči se predlogi, naj se drž. pravdnništvo strogo loči od sodnikov in prepreči fluktuacija med pravdniškim in sodniškim osebjem, problem, ki se je o njem zlasti v Avstriji mnogo razpravljalo na podstavi § 17 osn. zakl. o sodniški oblasti od 22. novembra 1918, StGBI. 38, glasečega se: »Die Rechtspflege wird von der Verwaltung in allen Instanzen getrennt. Die Staatsanwaltschaft gilt als Verwaltungsbehörde«. De lege ferenda je bila večina pisateljev za ločitev (tako Peutelschmied tekom diskusije o Löfflerjevih predlogih, glej GerZtg 1919, 141 ss, Engel ib. 104 ss. Tudi združenje avstr. sodnikov je bilo predlagalo mesto drugega stavka: »Der Übertritt von Richtern zur Staatsanwaltschaft und von Staatsanwälten in das Richteramt ist unzulässig«). Zoper ločitev (pogojno) Hoepler l. c., Amschl l. c. Določba sama gotovo ni bila srečno formulirana in je zato zvezna ustava od 1. oktobra 1920, BGBl. I, v svojem čl. 94 drugi stavek izločila. Strogo ločitev pa je bil proglasil avstr. min. predsednik in pravos. minister von Koerber za program že l. 1903. V tem smislu tudi Beck, DRichtZtg 1911, 541. Vprav nasprotno je zahteval Stooß (ArchKrimAnthr. Bd 15, 125, OestRichtZtg 1905, 393 ss), da naj izhajajo drž. pravdniki iz sodniškega stanu, pa naj se hkratu napravijo povsem neodvisne od uprave. Posredovalen predlog glej Hamm, DStRZtg 1914, 475 in že prej v DJZtg 1908, 103. Namesto spojitve drž. pravdnništva s finančno prokuraturo predlagajo nekateri pisatelji združitev s kriminalno policijo (tako Löffler v nekem preda-

ne pred plenumom.¹⁶⁷⁾ Sklepi, ki jih je vrhovni sodni dvor storil v civilnih vprašanjih izven tekočih pravnih, so bili storjeni po neposrednem zaprosilu pravosodnega ministra ali po odredbi prvega predsednika. Posebno bogato in blagodejno je bilo zadevno delovanje vrhovnega sodišča glede kontroverz, nastalih na podstavi novih civilnoprocesualnih zakonov.¹⁶⁸⁾

Glede odločb, ki jih polni senat izda po § 50, št. 5 o vprašanjih civilnega prava, je njegovo območje omejeno toliko, da so predmet odločitve samo pravna vprašanja o takih stvareh, ki po predpisih c. pr. r. ali drugih zakonskih predpisih ne morejo dospeti na odločitev vrhovnega sodišča (§ 50, odst. 4). Take utesnitve § 11, lit. f stat. ne pozna. Treba si to določbo ogledati bliže. Kakšen smoter ima in kaj pomeni? Besedilo se glasi doslovno: *U gradjansko-pravnim pitanjima ove odluke mogu se ticati samo onih stvari, koje snagom propisa Zakonika*

vanju, glej GerZtg 1919, 125 ss., Engell. c. in Amschll. c.; Hoepfer l. c. je tudi tu nasprotnega nazora). Tudi jaz bi se temu predlogu rajši ne pridružil, ker se vzame s tem drž. pravdnictvu značaj oblasti, ki mu je postopati objektivno. Predlogov za reorganizacijo drž. pravdnictva je še precej. Vsi pa dokazujejo eno: da je ta institut v sedanjih oblikah postal problematičen. Naj razmišljajo in razpravljajo o njem poklicani činitelji!

¹⁶⁶⁾ Istega mnenja je pač tudi Rulf-Gleispach, Oesterr. Strafprozess⁴, 322, op. 1. Tudi hrvatski k. pr. r. pozna »ništavnu žalbu na odbranu zakona« (Ogorelica, Kazn. proc. pravo, 691 ss.); prav tako Vojvodina svoje pravno sredstvo »u interesu pravnog jedinstva«. Našo pritožbo ničnosti v obrambo zakona je povsem recipiral tudi načrt k. pr. r. (§§ 41 in 357; Ogorelica v Pravnom pregledu II, 109, 110).

¹⁶⁷⁾ Po načrtu k. pr. r. »more« generalni prokurator uradoma ali po nalogu pravosodnega ministra izjaviti pritožbo radi »pravilne i jednobrazne« (sic!) uporabe zakona zoper sodbe kazenskih sodišč, ki se ž njimi krši zakon, in zoper vsak protizakonit sklep ali postopek kazenskih sodišč (Živanović v Pravnom pregledu II, 32). Niti z navedenega niti iz poročila Ogorelice l. c. ni razvidno, da bi o tej pritožbi odločal plenarni ali sploh pomnožen senat. Ker se pa vrši javna razprava, in sicer vobče po predpisih o (navadni) ničnostni pritožbi, se sme pač sklepati, da naj se vrši ta razprava pred rednim senatom.

¹⁶⁸⁾ Prim. Beschlüsse des Obersten Gerichtshofes, zweifelhafte Fragen d. neuen Prozeßrechts betreffend, (I) 1900, II. 1902. Že prej so bila številna taka mnenja objavljena v Beantwortung der Fragen 1897, passim.

o sudskom postopku u građanskim parnicama ili snagom drugih zakonskih propisa ne mogu da dodju na odluku Vrhovnom Sudu. Mislim si lahko primer, ki glede njega n i t i s t v a r, n i t i p r a v n o v p r a š a n j e ne more biti predmet presoje po vrh. sodišču: recimo procesualno vprašanje, ki se tiče postopka v posestnih sporih, kjer je revizijski rekurz nedopusten (§ 528, odst. 1 c. pr. r. v obliki čl. VI., št. 34 razbr. nov.). Tako pravno vprašanje sme biti brezdvomno predmet odločevanja po § 50, št. 5. Možno pa je, da sicer s t v a r dotične vrste po predpisih postopka ne more priti na vrhovno sodišče, pač pa pravno vprašanje, ki je postalo sporno; na pr. katerokoli materialno-pravno vprašanje, ki je o njem in concreto odločilo okrajno sodišče v postopku v malotnih stvareh, kjer je revizija izključena (§ 502, odst. 2). Po besedilu in smislu zgoraj navedene določbe smatram, da tako pravno vprašanje ne more biti predmet, da sklepa o njem polni senat. Določba ima očitno namen, da omogočuje vrhovnemu sodišču, da izrazi svoje mnenje o pravnem vprašanju tudi tedaj, kadar bi mu to bilo sicer po procesualnih predpisih vselej in v vseh primerih nemogoče. Za ta primer in, kakor menim, s a m o za ta primer ustanavlja posebno možnost odločevanja v polnem senatu. S tem se misli doseči pravilnost in enotnost sodstva tudi glede tistih pravnih kontroverz, ki bi glede njih vrhovnemu sodišču zaradi kakovosti spora nikdar ne bila dana prilika, da odloči rednim instančnim potom. V prej navedenem drugem primeru pa je njegovo sodstvo samo in concreto izključeno.

Kakor omenjena določba, služi enotnosti judikature tudi določba § 59, ki je vobče prevzeta iz § 3 avstr. Instrukcije predsednika, odobrene s ces. sklepom od 8. avgusta 1872, in ki bo o njej še govor. Na tem mestu pa je treba raziskovati, v kakšnem razmerju je ta določba z določbo § 50, št. 5. Razliko vidim v nastopnih točkah: 1) v i n i c i a t i v i: po § 50, št. 5, jo ima generalni prokurator ali pravosodni minister, po § 59 pa prvi predsednik vrhovnega sodišča; 2) v s t v a r n e m pogledu: v § 50, št. 5 ni utesnitve; gre lahko za vprašanje civilnega, pa tudi kazenskega prava; postopek po § 59 je glasom § 57 izključen glede vprašanj kazenskega prava; 3) glede p r e d m e t a: po § 50, št. 5 se smejo pravna vprašanja nana-

šati samo na stvari, ki ne morejo biti predmet redne presoje po vrhovnem sodišču; po § 59 so nasprotno samo taka vprašanja predmet odločitve, ki se nanašajo na stvari, predložene instančnim potom v njegovo presojo; 4) glede predpostavke in učinka: po § 50, št. 5 so predmet samo vprašanja glede pravnomočno razsojenih stvari, in odločba polnega senata nima seveda na njih rešitev, kolikor gre za nekazenske, po § 59 edino upoštevne stvari, nobenega vpliva (§ 50, odst. 5); po § 59 pa so predmet samo vprašanja, ki se tičejo še tekočih stvari, in sklep polnega senata vpliva na njih končno rešitev odločilno (§ 60, 2. stavek, ki je nekoliko nejasen, pr. op. 194). Obema določbama pa je skupno, da odločbe polnega senata o pravnem vprašanju ne vežejo nižjih sodišč v drugih primerih. V § 50 je to izrečno povedano v poslednjem odstavku (nemaju takve odluke obavezne snage za niže sodove). V primerih § 59 je to pač tudi jasno, ker vsaka odločba načeloma samo *ius facit inter partes*. Kar se tiče vrh. sodišča samega in njegovih senatov, ni v § 50 nikjer rečeno, ali veže taka odločba polnega senata senate vrhovnega sodišča tudi v drugih, bodočih primerih. Ker bi bil *argumentum a contrario* iz besed »niže sodove« pač precej smel, bi morali iz tega sklepati, da odločbam, sklenjenim po § 50, št. 5, ne gre glede drugih primerov z istim pravnim vprašanjem nobena formalna veljava, ampak le toliko moči, kolikor je izvira iz notranje, materialne utemeljenosti pravnega mnenja, izraženega v teh odločbah. Vendar senati vrhovnega sodišča pač ne bodo zastopali oddvojenega mišljenja, ne da bi imeli tehtnih razlogov za to. Tedaj pa je tudi želeti, da se tako pravno vprašanje iznova in temeljito premotri. Zaradi tega bi bilo morda umestno, da se predpiše glede odločb po § 50, št. 5 isti postopek, kakor ga predvideva § 60 za odločbe, označene v § 59. Po § 60 je namreč odločbe polnega senata, sklenjene v smislu § 59, vpisati v knjigo načelnih odločb, in take odločbe vežejo vse senate vrhovnega sodišča, dokler se ne izpremenijo ali razveljavijo s sklepom občega senata po predpisih §§ 61 do 63. Priporočam, da se odredi smiselna uporaba § 60 za civilne odločbe, sklenjene po § 50, št. 5, bodisi v (novem) 6. odstavku tega paragrafa, bodisi v (novem) 2. odstavku § 60.

Glede odločb, ki jih izda polni senat po § 50, št. 5 o vprašanjih kazenskega prava, ima § 50, odst. 5 še posebno določbo. One namreč nižjih sodišč sicer načeloma ne vežejo, enako kakor civilne odločbe. Ker gre samo za pravnomočno rešene stvari, si je moči to tolmačiti samo tako, da nižjih sodišč ne vežejo v drugih primerih, ko se pri njih pojavlja isto pravno vprašanje. Ob sebi se umeje, da nimajo vpliva na konkretno stvar. Vendar ¹⁶⁹⁾ predvideva načrt izjemo celo od tega načela, sklicujoč se v tem pogledu na zakon o kazenskem pravdnem redu. Odločbe naj vplivajo na pravnomočne odločbe samo, kolikor to predvideva k. pr. r. Poziv na ta zakon daje povod za domnevo, da je imel zakonodavec tu v mislih pritožbe ničnosti v obrambo zakona. Tu pa je treba takoj ugotoviti, da so vsaj de lege lata (§§ 33, 292 slov.-dalm. k. pr. r.) pogoji in postopek po § 50, št. 5 in po k. pr. r. različni. Pritožba ničnosti v obrambo zakona po besedilu § 33, odst. 2 k. pr. r. ni podan v primeru, če odločajo nižja sodišča različno, nego samo v primeru kršitve ali nepravilne uporabe zakona. Ta razlika pa je menda samo zunanja, v besedilu. Vsaj meni ni prav jasno, kaj si naj mislimo pri tem, da so nižja sodišča odločila »na raznolik način« (tako tudi § 16, lit. f stat.), če ne tega, da so odločila »pogrešno«. Ako so nižja sodišča pravno vprašanje v isti pravdi rešila različno (na pr. okrajno in okrožno sodišče ali okrožno in veliko sodišče), je vsekako ena izmed teh odločb »pogrešna«; isto tako pa tudi tedaj, ako odločajo razna sodišča ali tudi isto sodišče v različnih primerih isto pravno vprašanje različno. Zdi se mi skoraj, kakor bi bil tudi pogoj § 50, št. 5 izčrpan s »pogrešnim« odločanjem nižjih sodišč, in bi bil potemtaka dodatek »na raznolik način« odveč, razlika med dejanskima stanoma § 50, št. 5 in § 33 k. pr. r. pa le navidezna. Enako niti drug razložek, ki izhaja

¹⁶⁹⁾ V načrtovem besedilu antiteza ni povsem pravilna. Kajti prvi stavek govori o obvezni moči odločbe za bodoče enake primere, drugi stavek pa o vplivu na isti konkretni primer. Teh dveh misli ne gre zlepa vezati s protivnim veznikom »no« (= toda, at). Tej lepotni hibi se prav lahko izognemo s tem, da napravimo dva ločena stavka, ki se od nju prvi konča z besedo »sudove«, a drugi začne z besedico »u«, tako da se veznik briše.

iz besedila, praktično nima velikega pomena, namreč da gre po § 50, št. 5 samo za pravno močne odločbe, dočim § 33 tega pridržka ne navaja.^{169a)} Važna pa je razlika, ki izhaja iz določb o postopku. Ta se pri ničn. pritožbi za obr. zak. vobče ravna po pravilih, veljavnih za redne pritožbe ničnosti (§§ 292, 287 do 291 k. pr. r.). Izjema, da je razpravljati in sklepati o pritožbi za obr. zak. v zboru 11 sodnikov (§ 292 k. pr. r.) je bila razveljavljena že s §§ 2 in 5 zak. od 24. febr. 1907, drž. zak. 41. Iz uporabe splošnih pravil o postopku o ničnostnih pritožbah sledi torej ne samo, da se vrši v primerih § 33 k. pr. r. razprava načeloma javno,¹⁷⁰⁾ dočim je seja po § 50, št. 5 seveda nejavna, marveč pred vsem tudi razložek, ki nas tu v prvi vrsti zanima, da namreč razpravlja vrh. sodišče o ničnostni pritožbi v obr. zak. v rednem senatu¹⁷¹⁾ petorice, dočim gre odločanje po § 50, št. 5 pred polni senat. Če se torej tudi ne oziramo na prej omenjene razložke, bi de lege lata razmerje med § 50, št. 5 in § 33 k. pr. r. ostalo vendarle nejasno. To ni

^{169a)} Ali je po veljavnem pravu pravnomočnost sodniške odločbe pogoj ničnostni pritožbi v obrambo zakona? Sistemi in komentarji k temu vprašanju ne zavzemajo svojega stališča. Naravno se prijavlja ta izredni pravni pomoček praviloma le tedaj, kadar ni podano nobeno redno pravno sredstvo, bodisi da ga sploh ni, bodisi da je že izčrpano. Toda in thesi bi po besedilu § 33 k. pr. r. nikakor ne bilo izključeno, da se prijavi ta pritožba, dokler še teče rok za redni pravni lek (arg. verb.: »und zwar auch dann noch«). Tako tudi S. Meyer, Comm. z. d. öst. StPO, razl. 12 k § 33, kolikor meni znano, edini pisatelj, ki se o tem izjavlja. Naše veljavno pravo se torej v tem pogledu razločuje od francoskega prava, ki je po njem predmet samo odločba, »contre lequel néanmoins aucune des parties n'aurait réclamé dans le délai déterminé« (art. 442 cod. d'instr. crim.), z drugimi besedami samo odločba, »qui n'est plus autrement réformable«. Prim. k razločevanju med recours dans l'intérêt de la loi (art. 442) in recours dans l'intérêt public (art. 441) v zgodovinskem razvoju in v praksi Rittler v ZStW. 1911, 436 ss.

¹⁷⁰⁾ Nasprotnega mnenja Lohsing, Oest. Strafprozeßrecht, 691. Praksa dunajskega vrh. sodišča je stala na stališču, zastopanem v tekstu.

¹⁷¹⁾ Po hrv.-slav. k. pr. r. od 17. maja 1875, ki je ž njim »ništavna žalba na odbranu zakona« vobče urejena po avstr. k. pr. r., odloča o njej »puni zbor« (»plenarne rješidbe«) (Ogorelica, Kazn. proc. pravo, 693). Pr. tudi §§ 37, 306, 430 bos.-herc. k. pr. r. in §§ 441, 442 ogr. k. pr. r. Ni mi znano, so li bile tudi te določbe pozneje izpremenjene v smislu avstr. zak. od 24. februarja 1907, drž. zakl. 41.

brez pomena, ker se ravno glede tega važnega razločka položaj niti po načrtu k. pr. r. ne izpremeni. Glasom poročila O g o r e l i c e v Pravnem pregledu II, 109, 110 bode sicer »žalba radi pravilne (sic!) i j e d n o o b r a z n e (sic!) primene zakona« dopustna samo zoper pr a v n o m o č n a sodna dejanja in odločbe (§§ 41 in 357), tako da prej omenjenih razlik niti po besedilu ne bo več (Ž i v a n o v i č, op. c., 32 pogoja pravnomočnosti ne navaja). Toda tudi načrt predvideva j a v n o razpravo, pred vsem pa postopek, ki naj se vrši vobče po predpisih o pritožbah ničnosti zoper sodbe (§§ 348 in 355). Pomnoženega ali celo polnega senata niti on ne zahteva. Nejasnost je torej podana tudi de lege ferenda, ako primerjamo § 50, št. 5 z določbami bodočega k. pr. r. Treba bo točno izraziti tu in tam, ali gre za isto stvar, če ne, pojasniti razliko.

Odločbe o kazenskih pravnih vprašanjih se ne zapisujejo v knjigo načelnih odločb, ker so od tega izrečno izključene (§ 57, odst. 1). Stvar generalne prokurature bo slejkoprej, da jih ima v evidenci. Formalne veljave za morebitne bodoče primere nimajo te odločbe niti za nižja sodišča, niti za vrhovno sodišča samo; učinkujejo torej le po meri notranje pravne utemeljenosti. Na konkretni primer vplivajo le po predpisih k. pr. r. (§ 50, odst. 5), to je kot odločbe o ničnostnih pritožbah v obr. zak., torej de lege lata po meri § 292 avstr. k. pr. r. ali § 286 hrv.-slav. k. pr. r., skoraj enako tudi de lege ferenda po načrtu k. pr. r.¹⁷²⁾

Načrt predvideva v § 50, odst. 3, da odredijo razen njega še drugi zakoni stvari, ki gredo v področje polnega senata.

¹⁷²⁾ Vendar predvideva načrt, da odstopi vrhovno sodišče stvar v primeru absolutne nepristojnosti sodišča po razveljavi sodbe pristojnemu oblastvu (O g o r e l i c a v Pravnem pregledu II, 109). Ali ne znači to eventualno (na prim. če je nepristojno sodišče obtoženca oprostilo) reformatio in peius, ki je vendar načeloma izključena? Znano mi je sicer, da je tudi avstr. kas. sodišče podobno odločilo v več primerih (tako v odločbi št. 3553), vendar, kakor se mi zdi, contra legem. Rittler smatra take odločbe za naravne posledice razvoja ničnost. pritožbe v obr. zak. On odobrava reformatio in peius v primeru, da je nižje sodišče neutemeljeno izreklo, da stvar ne sodi za pravno pot, in v primeru, da je navzlic absolutni nepristojnosti odločilo, torej ev. tudi oprostilo (ZStW. 1911, 464 s). Piščev poziv na § 42 sod. prav. smatram za slaboten argument.

Takih zakonov ali zakonskih osnutkov do sedaj še ni. Polni senat je vsaj v obliki, ki mu jo je dal načrt, novost, ki se nanjo drugi zakoni ali načrti naravno še ne ozirajo.

Drugi izredno sestavljeni senat je občinski senat (»opšta sednica«), ki jo obravnava ex professo § 52.¹⁷³⁾ Občinski senat

¹⁷³⁾ Češkoslovaški zakon o vrhovnem sodišču od 16. aprila 1919, sb. z. a n. 216, predvideva sicer tudi plenarni senat in sploh senate, ki njih članstvo presega redno število pet, prepušča pa ureditev teh senatov in določitev njihovega področja, kakor tudi ustanovitev uredb, ki naj služijo enotnosti in stalnosti judikature, poslovniku, ki si ga postavi vrhovno sodišče samo (§ 12). Po nemškem GVG. ima plenum pretežno sodečo funkcijo v redkih primerih § 137 (glej op. 158). Dotični primeri so po našem načrtu obseženi v § 61 (§ 52, št. 2). Zunaj judikature posluje plenum Reichsgerichta v primeru § 128, odst. 1 GVG. (sklep, ali je na kazen na prostosti obsojeni član vrh. sodišča izgubil službo; tudi po čl. 53 I. nač. odn. čl. 45 II. nač. sod. zak. bi sklepal občinski senat, toda tudi glede prvo- in drugostopnih sodnikov), dalje v primeru § 129, odst. 1 GVG. (sklep o suspenziji, kadar je bilo uvedeno discipl. postopanje zoper člana vrh. sodišča; po čl. 46 II. nač. sod. zak. bi bil pristojen disciplinski senat, in sicer glede sodnikov vseh instanc), nadalje v primeru §§ 130, 131 GVG. (upokojitev telesno ali duševno bolnega člana vrh. sodišča; podobno tudi po čl. 27, odst. 1 I. nač., odn. čl. 22, odst. 1, in 23, odst. 1, II. nač. sod. zak., in sicer glede sodnikov vseh instanc) in v primeru § 141 GVG (sestava poslovnika vrh. sodišča, ki gre po splošni določbi § 52 št. 3 našega načrta tudi pri nas v področje občega senata). Mešano kompetenco ima tudi »puno veće« hrv.-slav. stola sedmorice po § 14 zak. o nutarnjem uredj. iz l. 1893 (pr. tudi § 11 leg. cit.). Pri švedskem vrh. sodnem dvoru v Stockholmu sodita združena oddelka, kadar hoče neki oddelek odstopiti od prejšnjih odločb vrh. sodnega dvora (Uppström v Leske-Loewenfeld II, 462). Podobno sodi grški areopag v plenumu, ako se zahteva klasacija v obrambo zakona v primeru nasprotstva med senati (Streit-Dobouniotis ib. II, 15). V cesarski Rusiji je imela združena sesija prvega in civilnega kas. departementa posla z ugotovitvijo pravilne uporabe zakona po pobudi pravosodnega ministra (Engelmann, ib. II, 578). O sovjetskem vrhovnem kontrolnem sodišču glej op. 125. Primeri, ki pri njih poslujejo chambres réunies francoskega kas. dvora v audience solenelle, so po Rép. 315, 316, no. 1280, nastopni: 1.) Tous les ans, à la rentrée de la cour de cassation (art. 71 de l'ordon. du 15. janv. 1826); 2.) lorsque, conformément à l'art. 82 du sen.-consulte du 16. therm. an 10, ... la cour de cass. exerce le droit de censure sur les tribunaux d'appel... 3.) lorsqu'elle est appelée à statuer sur les demandes de prise à parties contre les cours d'assises les cours royales ou l'une de leurs sections (art. 509 c. pr.); 4.) un pourvoi

vrhovnega sodišča sestavljajo vsi sodniki tega sodišča, ki v vršenju službe niso zadržani. Predseduje mu prvi predsednik ali njegov namestnik (§ 52, odst. 1). Če pomislimo, da bo znašalo število vseh vrhovnih sodnikov okrog 60 (pr. op. 142), dalje da bodo ti sodniki še precej dolgo obvladali le svoje partikularno pravo, je zaključek neizbežen, da je obči senat zelo negibčen, okoren in drag aparat, ki njegova avtoriteta ne bode sorazmerna z velikim številom članov. Zagovarjam tudi tu

formé dans l'intérêt de la loi peut être régulièrement porté aux chambres réunies; končno 5.) c'est toutes chambres réunies que la cour de cass. doit statuer, dans toutes espèces d'affaires, lorsque, après la cassation d'une première décision, le second jugement sur le fond est attaqué par les mêmes moyens que le premier. V tem pogledu določa loi du 1. av. 1837 v art. 1: Lorsque, après la cassation d'un premier arrêt ou jugement rendu en dernier ressort, le deuxième arrêt ou jugement rendu dans la même affaire, entre les mêmes parties, procédant en la même qualité, sera attaqué par les mêmes moyens que le premier, la cour de cass. prononcera toutes les chambres réunies» (pr. tudi Rép. 72, no. 128). Kakor v Franciji po ravnokar navedenem zakonu, tako je tudi pri skoraj vseh kas. sodiščih francoskega kova glavna naloga plenuma (združenih senatov) sklepanje o razveljavljenih odločbah, ki so nižja sodišča glede njih ostala pri svojem prvotnem mnenju in ki se glede njih pravno sredstvo zoper drugo odločbo opira na iste razloge, kakor pravno sredstvo, vloženo zoper prvo odločbo. V to skupino sodi zlasti srbijansko kasacijsko sodišče. Pred »opšto sednico«, ki je sklepčna praviloma že v navzočnosti najmanj 15 sodnikov (čl. 3 zak. o izmen. i dop. u zak. o ustr. sud. od 30. jan. 1922. Sl. N. 37; pr. pa čl. 5 lit. dj., odst. 3), gredo le stvari pravnega značaja. Predmeti so: 1) načelna odločitev o različni interpretaciji zakona s strani poedinih oddelkov kas. sodišča in stalna direktiva ob odločevanju o »žalbi« glede »primedb«, ki se jih nižja sodišča nočejo držati (§ 16, št. 1 in 4 novel. zakona o ustrojstvu kas. suda od 20. februarja 1865, pr. tudi op. 149). Sklep se vpiše v posebno knjigo, se naznani pravosodnemu ministru in razglasi v službenem listu. On je obvezen za vse oddelke in za občo sejo, dokler ga druga obča seja, ki obstoji vsekako iz vseh sodnikov, na dveh sestankih ne izpremeni s kvalificirano večino (15 glasov; § 16 št. 1, odst. 3 zak. o ustr. kas. suda v obliki čl. 3 cit. zak. od 30. januarja 1922). Tak primer mora pravosodni minister predložiti prihodnjemu zasedanju narodne skupščine, da o njem sklepa. Ako na obči seji ne pride do veljavnega sklepa, predlaga kas. sodišče pravosodnemu ministru, da izposluje avtentično interpretacijo (§ 17 leg. c.); 2) oddaja mnenja o zakonskem predpisu (§ 16, št. 2) in 3) pripombe na naslov pravosodnega ministra glede predpisa, ki ga je on izdal in ki se po mnenju kas. sodišča ne strinja z zako-

razumno ekonomijo. Vrhovnemu sodišču bodo z novim procesom, ki posluje po njem redno kot tretja, meritorno razsojajoča stopnja, naložena ogromna bremena, ki jih v starih procesih vzgojeni in po njem postopajoči praktiki očitvidno podcenjujejo. Ne kaže, da bi se preveč oddaljili od doizkušenega avstrijskega vzorca. Zato bi bil mnenja, da naj šteje obči senat praviloma samo 21 do 25 sodnikov.¹⁷⁴⁾ Določil bi jih v

nom ali ki ni izdan predpisanim potom in zato ni uporaben (§ 16, št. 3). Bistveno po francoskem zgledu so se ravnali tudi v Belgiji (Claessens-Erreera v Leske-Loewenfeld I, 200) in v Bolgariji (Šišmanov ib. II, 278; pr. sedaj zlasti čl. 727 zak. za gražd. sudoproizvodstvo). V Romuniji se preodklazuje združenim sekcijam stvar, ki glede nje v sekciji ni bila dosežena kvalificirana večina niti po dopolnitvi s 3 sodniki iz druge sekcije (Flaischlen ib. II, 128). Kompetenca tega plenarnega senata za rešitev pravnega sredstva (kas. rekurza) pa je približno ista, kakor v Franciji: ako drugo apelno sodišče ali drugi tribunal, ki mu je kas. dvor poslal stvar v ponovno razsojo, odloči enako kakor prvo sodišče, ki je njegova odločba bila razveljavljena, torej protivno mnenju kas. dvora, in se zoper to nižjesodno odločbo zopet rekurira, pride stvar pred Secciónile unite (združena senata). Ako združeni sekciji odločata enako kakor prej redna sekcija, se stvar zopet vrne, in sicer drugi apelacijski stopnji, ki jo pravna presoja združenih senatov veže; ako odločita drugače, se poroča pravosodnemu ministru, ki mu je dolžnost, da predloži na prvi seji parlamenta zakonski osnutek, tičoč se avtentične razlage dotičnega dvomljivega zakonskega besedila (Flaischlen ib. II, 148). Enaka je tozadevna pristojnost združenih komor tudi pri turškem kas. dvoru (Salem ib., II, 400).

¹⁷⁴⁾ Plenarni senat ali združeni senati niso navzlic temu nazivu nikakor zmerom sestavljeni iz vseh sodnikov. Avstr. stat. pozna sicer »volle Ratsversammlung«, ki jo tvorijo vsi člani vrh. sodišča. Toda ona se sestane samo v redkih primerih, kadar to smatra prvi predsednik za potrebno (tako na pr. začetkom leta, kadar se prečita poročilo o delovanju vrh. sodišča v preteklem letu). Sicer pa znaša kvorum 15 (plenarni senat v ožjem smislu po §§ 15 in 16 stat. in § 3 Instr. iz l. 1872) ali 21 (t. zv. plenissimarni senat po §§ 4 in 5 nav. Instr.). O nemškem plenumu glej op. 158 in nadaljnji tekst. Značilno je, da nemški Reichsgericht do leta 1914 niti enkrat ni odločil v plenumu, to je v združenih kazenskih in civilnih senatih (Roesener v Recht u. Wirtschaft 1914, 20), da vlada pri njem naravnost horror pleni (isti, Reichsgericht u. horror pleni 1912, in v JWochschrift 1912, 1076). Kakor izhaja iz praktičnega pravnega primera, ki ga pričbuje JWochschrift 1915, 1420, se ogne najvišji tribunal plenumu včasih na ta način, da prejšnji senat glede svoje nasprotno odločbe uradno izjavi, da svojega nazora ne vzdržuje več. Razloga tej

vsakem primeru prvi predsednik ad hoc po vidikih, ki mu jih narekujeta predmet in pravo, ki ga je uporabljati. To število bo zadoščalo tem bolj, ker bode do popolne izenačitve zakonodavstva pri reševanju partikularnopravnih vprašanj ali stvari, izključno tičočih se partikularnopravnega ozemlja, sodelovanje celo napotno ali kvarno. Iz tega razloga tudi ne zagovarjam ureditve po nemškem vzorcu (§ 139 GVG), ki odreja, primerno tamošnjim pravnim razmeram, kvorum dveh tretjin vseh članov vrhovnega sodišča. Predlagana sestava občega senata nikakor ne izključuje, da se sestanejo izjemoma vsi uradujoči sodniki. V to svrho bi se morala prvemu predsedniku vsakako pridržati pravica, da pozove na občo sejo vse sodnike, ako to smatra zaradi kakovosti ali važnosti predmeta za potrebno ali smotreno. Priporočam pa na vsak način tudi tu dostavek, ki sem ga predlagal zgoraj za polni senat (obvezno liho število sodnikov) in ki je umesten tako ob koncepciji načrta, kakor tudi (izjemoma) ob sprejemu mojega predloga. Še en postulat pa sledi iz teh in že drugod uveljavljenih dejstev, zlasti tudi iz potrebe kar največjega štedenja z vrhovnosodnim osebjem: področje občega senata je treba kar najbolj utesniti. Videli bomo, da sta grešila zoper to načelo posebno načrta sod. zak. najbrž zato, ker si njih uredniki niso napravili pravilne slike o zadačah in o sestavi vrhovnega sodišča.

Po našem načrtu samem pripadajo občemu senatu, kakor sem že omenil, vse stvari, ki odredi glede njih prvi predsednik bojazni pred plenumom pa ne vidim v tem, da drž. sodišče v spornih pravnih vprašanjih nerado zavzema odločno stališče (zoper to piščevo naziranje govori nebroj odlično utemeljenih odločb); pač pa v dejstvu, da je državno sodišče z delom preobloženo in da zato ne želi, da bi se bavilo tako veliko število sodnikov z enim samim vprašanjem, če to ni neobhodno potrebno. Zopet opozorilo, da naj štedimo tudi mi ne samo s številom sodnikov, ki tvorijo obči senat (prim. tudi Düringer v *Recht und Wirtschaft* 1917, 3), nego tudi s posli, ki jih mu dodelimo! Število vseh sodnikov beograjskega (kasacijskega) sodišča je menda sedaj 20; vendar znaša kvorum »opšte sednice« razen v prejšnji op. 173 omenjenega primera (§ 16, št. 1, odst. 3 zak. o ustr. kas. suda) samo 15. Za »puno veče« stola sedmorice je kvorum 11 (§ 13 zak. o nutarnjem uredjenju od 23. februarja 1893). Pri romunskem kas. dvoru je 17 sodnikov (dve sekciji po 8 in prvi predsednik), kvorum združenih senatov pa je 13 (Flaischlen I. c. 128) itd.

ali njegov namestnik po važnosti ali naravi predmeta, da razpravlja in odloči obči senat mesto polnega senata (§ 51). Pri »prirodi predmeta« je mislila komisija pred vsem na tiste konkretne primere, ki glede njih ni moči rešiti vprašanja, kateremu polnemu senatu se naj predlože. Recimo, če seže zakonski osnutek, ki naj odda vrhovno sodišče o njem svoje mnenje po § 50, št. 2, v panogo kazenskega in civilnega prava.

Ne glede na te stvari gredo po § 52, odst. 2 poleg poslov, navedenih v drugih zakonih, v področje občega senata še nastopni predmeti:

1) izbor predsednikov, senatnih predsednikov in sodnikov vrhovnega sodišča kakor tudi izbor predsednikov, podpredsednikov in sodnikov velikih sodišč, ustrezno zakonu o sodnikih.¹⁷⁵⁾ O tej točki sem že razpravljal zgoraj Sl. Pr. 59 ss.

¹⁷⁵⁾ Namestitev vrhovnih sodniških služb je bila ena izmed glavnih nalog pleni consilii avstr. vrhovnega pravosodnega oblastva, ki jo je že Instrukcija iz leta 1763 temu zboru namenila expressis verbis, dočim je sicer prepuščala vobče predsedniku, da dodeli važnejše stvari plenarnemu senatu (§ 10 art. II in § 1 art. III.; besedilo pri Maasburgu, 335, 339). Tudi po nekem ces. sklepu od 21. oktobra 1826 sodi ta posel med drugimi v področje »plenissima« (Maasburg, 43, op. 94). Po posebni Instrukciji o senatnih oddelkih pri dunajskih senatih vrh. pravos. oblastva od 25. januarja 1834 (ponatisnjeni pri Maasburgu, 391 ss) gredo pred »plenissimum«, ki je sestavljen iz vseh prisotnih svetnikov in predsednikov, izključno personalia, in sicer predlogi na namestitev predsedniških in podpredsedniških mest podrejenih oblastev, oddaja vseh služb pri vrh. prav. oblastvu, odslovitve iz službe in resignacije na službo, disciplinske in pomilostitvene stvari navedenih uradnikov. Pred »plenum«, ki šteje praviloma najmanj 10 votantov in predsednika, pa gredo stvari, ki so po našem načrtu predkazane deloma občemu, deloma polnemu senatu, deloma pa sploh niso pridržane pomnoženemu senatu. Plenum se sestane zlasti, kadar gre 1) za izdajo novih odredb in predpisov, ki jih je izdati za vse podrejene urade; 2) za legislativne stvari (prevzeto v § 16, lit. e stat.); za sklepe, ki so jih podrejena predsedništva ukinila, kolikor se tičejo splošnega zakonskega ali poslovnega predmeta; 4) za predmete, ki se tičejo splošnega poslovanja in manipulacije; 5) za kriminalne stvari, ako naj se izreče smrtna kazen; 6) za revizije zoper konformne civilne sodbe; 7) za proglasitve brakov kot ničnih; 8) za slovesne proglasitve za mrtve v svrhu sklepanja novega braka. Glede prvih štirih točk je predpisano, da se vrše posvetovanja ob navzočnosti predsednikov in poročevalcev dotičnih dežel. Tudi po

odn. str. 136 ss. Prim. tudi op. 113 in 113 a in zlasti op. 114 ter beležke 3 k § 52 načrtovega besedila. Naša določba je bila pri-krojena I. nač. sod. zak. Po II. nač. sod. zak. ne gre sodnikom pri imenovanju predsednikov velikih sodišč in vrhovnega so-dišča sploh nobena beseda. Te bi bilo torej, ako ostane pri določbi II. nač., kar izločiti. Tedaj bi preostali le sodniki vrhovnega sodišča, ž njimi vred pač tudi senatni predsedniki tega sodišča, in sodniki, eventualno tudi podpredsedniki velikih sodišč. Glede članov vrhovnega sodišča bi bilo moči v skraj-nem primeru zagovarjati obči senat; toda samo, ako bode njega sestava preurejena po mojih predlogih ali podobno. Za izbor sodnikov velikih sodišč pa bi vsekako zadoščal per-sonalni senat. O njem pozneje v izvajanjih k § 53. V tem per-sonalnem senatu naj bi sodelovali pred vsem predsedniki in člani revizijskih odn. kazenskih senatov, ki imajo posla s stvarmi zadevnega velikosodnega okoliša (pr. zgoraj Sl. Pr. 61 odn. str. 139);

2) sklepanje¹⁷⁶⁾ v smislu §§ 61 in 63, to je o pravnem vprašanju, ki je glede njega reden senat enoglasno na-zora, da je treba odstopiti od odločbe, vpisane v »knjigi na-čelnih odločb« (§ 61) ali ki namerava glede njega že poro-čevalec zastopati oddvojeno mnenje (§ 63). Gre za judikate v

tej Instrukciji pa je vrhovni »pravosodni predsednik« ovlaščen, da pre-odkaze še druge predmete pomnoženemu senatu ali celo plenar. senatu (pr. zlasti zaključne pripombe pod a) in b), Maasburg, 395). Pozneje so v Avstriji namestitve služb dvornih svetnikov vrh. sodišča ob-ravnavali v plenarnem senatu petnajstorice, vštevíši predsednika in vse senatne predsednike, ki jih je bilo pozvatí vselej na sejo (ces. sklep od 5. maja 1854, gl. Schauer-Dubowy, GerichtsorgGesetze⁴, 249, op. 2 k § 16). Vosebnih stvareh višjih nižjesodnih sodnikov (od vštetega VI. činovnega razreda dalje) je posloval senat v redni zasedbi petorice članov, sestavljenih po možnosti po teritorialnem principu. Za sodniško pomožno in pisarniško osebje vrh. sodišča samega (do všte-tega VII. čin. razreda) je bila ustanovljena stalna komisija za personalne stvari, sestavljena iz sedmorice članov. Člani te komisije pa so imeli le votum consultativum. Odločal je prvi predsednik, ki je te uradnike tudi sam imenoval. Pr. tudi zgoraj Sl. Pr. 114 odn. str. 164, 165, izvajanja k § 52 št. 1 in op. 185.

¹⁷⁶⁾ § 52, št. 2: »poslovi, predvidjeni u §§ 61 i 63«; bolje: »*don-o-šenje odluka* u smislu §§ 61 i 63« (pr. op. 161).

smislu §§ 4 in 5 zgoraj omenjene Instrukcije za enotno sodstvo vrhovnega sodišča od 8. avgusta 1872. O postopku pozneje med izvajanji k §§ 61 do 63;

3) odločanje o vseh stvareh, ki se nanašajo na notranji ustroj (»uredjenje«) vrhovnega sodišča, kolikor smatra prvi predsednik, da jih je treba zbog važnosti predložiti občemu senatu. Ta točka je prevzeta iz § 16, lit. d stat., pa je morala biti preodkazana takoj občemu senatu, ker radi stvarne brezbarvnosti očitvidno ne gre niti pred kazenski, niti pred civilni polni senat. Eden glavnih primerov bo ustanovitev poslovnika vrhovnega sodišča (tako izrečno § 141 nemšk. GVG. in § 12, odst. 1 češkoslov. zak. o vrh. sod. iz leta 1919, implicate tudi § 16 lit. d stat.).

Po § 53, odst. 1 se volijo člani personalnega senata koncem vsakega drugega leta s kockanjem. Ni povedano, kdo jih voli. Vendar je jasno, da obči senat, ki sodi v njegovo področje tudi pretresovanje vprašanja razdelitve sodnikov med oddelke (senate) po § 55 v zvezi s § 38, odst. 1.^{176 a)} Tu imamo dva primera, ki bi zanju moral prvi predsednik tudi po mojem predlogu izjemoma pozvati na sejo v s e sodnike, ker zahteva to narava predmeta.

Med drugimi, v § 52, odst. 2 splošno pozvanimi zakoni, ki predvidevajo sestop občega senata razen primerov, ki se nanje pozivlje že načrt sam, je omeniti ustavo. Po čl. 93, odst. 1 ustave¹⁷⁷⁾ volita namreč člane državnega sodišča državni svet

^{176 a)} Razdelitev poslov in članov po plenumu ali združenih kaz. in civilnih senatih je predlagal Lasker že ob posvetovanju o nemškem GVG. (Dr. M. v DRichtZtg 1911, 422). Dosegel je le emancipacijo teh poslov od uprave. Sedanja ureditev (§§ 62, 63 in 133 GVG.) je bila sprejeta po predlogu poslancev Struckmanna in Marquardsona (glej Struckmann-Koch, ZPO, razl. I k §§ 62 in 63). Prim. zgoraj Sl. Pr. 1923, 65 odn. str. 43. Razlika med nižjimi sodišči in Reichsgerichtom je samo ta, da je pri slednjem po § 133 GVG. pozvati v odločajoči »prezidij« štiri najstarejše člane (namesto enega).

¹⁷⁷⁾ Čl. 93, odst. 1 ustave je neokretno stiliziran: »Državni sud čine: 6 državnih svetnika i 6 kasacionih sudija, koje svako od ovih tela (!) bira kockom u svojoj plenarnoj sednici.« Ta jezikovni lapsus je bil prevzet tudi v čl. 41, odst. 1 zakona o ministrski odgovornosti od dne 20. junija 1922, Sl. N. 150.

in »kasacioni sud«, vsak »u svojoj plenarnoj sednici«, ki je v smislu ustave obči, ne pa polni (plenarni) senat našega načrta.¹⁷⁸⁾ Tudi tu bi bilo vsekako pozvati vse sodnike. Največ pa pritegujeta obči senat vrhovnega sodišča načrta sodniškega zakona. Ne oziram se več na primera, ki ju naš načrt sam recipira izrečno in od katerih preodkazuje prvi tudi občemu, drugi pa polnemu senatu. To je izbor sodnikov po čl. 12, 13, 15 I. nač. odn. čl. 12 II. nač. sod. zak. (§ 52, št. 1) in odločitev, ali je kazenska obtožba ali sindikatna tožba zoper sodnika višjega sodišča umestna, ev. določitev za pravdo pristojnega sodišča po čl. 21, odst. 4, 32, odst. 1, 33, odst. 1, 34, 35, odst. 2 in 36 I. nač. odn. čl. 17, odst. 4, 26, 27, odst. 1, 28, 29, odst. 2 in 30 II. nač. sod. zak. ter čl. 112, odst. 1 ustave (§ 50, št. 4).¹⁷⁹⁾ Ne glede na ta primera odrejata načrta sod. zak. uradovanje občega senata v nastopnih primerih:

1) za predlog na premestitev enega izmed dveh sodnikov istega sodišča zaradi sorodstva ali svaštva po čl. 25, odst. 2 I. nač. odn. čl. 21, odst. 2 II. nač. sod. zak.;

2) za odobrenje upokojitve sodnika zaradi telesne ali duševne bolezni po čl. 27, odst. 1 I. nač. odn. čl. 22, odst. 1 in 23, odst. 1 II. nač. sod. zak. Prim. tudi čl. 112, odst. 4, ustave, ki pa ne zahteva občega senata. (Podobna določba § 131 nemšk. GVG. se nanaša samo na člane vrh. sodišča);

3) za upokojitev kot kazen po izrečeni sodbi disciplinskega sodišča v smislu čl. 27, odst. 4 in 41, št. 5¹⁸⁰⁾ I. nač. odn. čl. 22, odst. 2, 35, št. 5 in 37, odst. 4 II. nač. sod. zak.;

¹⁷⁸⁾ Po čl. 118, odst. 6 ustave se določi s posebnim zakonom, v katerih primerih je zoper odločbo glavne kontrole dopustna pritožba na »kasacioni sud«. Merodajne so določbe čl. 82 ss. zak. o glavni kontroli od 30. maja 1920, Sl. N. št. 125. Pomnožen senat ni predpisan. Ker gre izključno za spore o povračilu škode (čl. 86) in je uporabljati vobče predpise civilnosodnega postopka (čl. 96, odst. 1), velja splošno pravilo: redni senat.

¹⁷⁹⁾ Sem treba šteti pač tudi primer čl. 120, odst. 3 ustave: tožba zoper sodnika vojaškega »apelacijskega« sodišča (ki se pa zove že po novel. zak. o ustrojstvu vojnih sudova od 21. jan. 1901 »veliki vojni sud«).

¹⁸⁰⁾ Citat v čl. 27, odst. 4, je pomoten: mesto št. 4 bodi pozvana št. 5.

4) za odločitev o disciplinskih deliktih predsednikov velikih sodišč in vrhovnega sodišča po čl. 43, odst. 3 I. nač. odn. čl. 37, odst. 5 II. nač. sod. zak. (prim. zdolaj izvajanja o disciplinskem senatu);^{180a)}

5) za odločitev o pritožbi (žalbi) zoper sodbe disciplinskih oddelkov (senatov) velikih sodišč in vrhovnega sodišča po čl. 48 I. nač. sod. zak. (v primerih čl. 41, št. 3, 4, 5, 6 takoj, v primerih čl. 41, št. 1 in 2 eventualno po prejšnji odločitvi disciplinskega oddelka, da je treba izreči kazen po čl. 41, št. 3, 4, 5 ali 6) odn. po čl. 42, odst. 1 II. nač. sod. zak. (v primerih čl. 35, A, št. 4, 5, 6, in B, št. 2 takoj, v primerih čl. 35, A, št. 1, 2, 3 in B, št. 1 eventualno po prejšnji odločitvi disciplinskega oddelka, da je treba izreči kazen po čl. 35, A, št. 4, 5 ali 6 ali B, št. 2). Prim. k temu Sl. Pr. 105, 106, odn. str. 155 ss, zlasti tudi op. 127 do 129;

6) za izrek, da je podan zakonit razlog, da se proglasi sodnikovo mesto kot izpraznjeno v primeru kršitve določnih predpisov služb. prag. po čl. 52 I. nač. odn. čl. 44 II. nač. sod. zak. Ta določba, povzeta iz čl. 52 srb. zak. o sodijama od 4. marca 1911, ki je imel v mislih določbe §§ 16, 17 in 18 srbij. zak. o civilnih uradnikih, je menda postala z uzakonitvijo sl. prag. obsoletna. Sicer pa ni uvideti, čemu bi bil poseben izrek o izpraznitvi sodniškega mesta. Po ustavi (čl. 112) so sodniki stalni. Dokler sodnik živi in je zdrav, more biti njegovo mesto zoper njegovo voljo izpraznjeno samo na ta način, da se sodnik premesti, da se postavi na razpoloženje, da se upokoji ali odslovi od službe. To se utegne zgoditi samo z disciplinsko sodbo. Tedaj pa je jasno, da je njegovo mesto izpraznjeno že

^{180a)} Udruženje avstr. sodnikov je bilo predlagalo, naj vrše posle discipl. sodišč personalni senati vrhovnega sodišča (predsedniki in 8 članov) in višjih dež. sodišč (predsednika in 4 člani), ki se naj določijo vsako leto z žrebom. Senat vrh. sodišča naj bi bil pristojen za člane vrh. sodišča, za vse predsednike in za svetnike višjih dež. sodišč, senati višjih dež. sodišč pa za vse ostale sodnike. (Dr. M. v DRichtZtg. 1911, 424.) K sedanjim sestavi avstr. personalnih senatov nižjih sodišč prim. op. 34. Glede discipl. sodišč udruženje ni prodrlo. V Nemčiji je predlagal Beck, DRichtZtg. 1911, 542, volitev članov discipl. sodišč po stanovskih tovariših.

ipso facto. Citirani paragrafi srbij. zakona o civilnih uradnikih se nanašajo na primer, da je uradnik zapustil službeno mesto in se ni vrnil v določenem roku, ali da je prekoračil neupravičeno svoj dopust ali da novega službenega mesta ni nastopil. V teh primerih sme minister mesto proglasiti za izpraznjeno. Vsa ta dejanja ali opustitve pa udeležujejo dejanski stan disciplinskega delikta. Brez disciplinskega postopka in izreka ene izmed navedenih kazni bi po mojem mnenju niti v teh primerih ne bilo moči postopati po čl. 52 I. nač. odn. čl. 44 II. nač. sod. zak.;

7) za ugotovitev izgube službe, ako je bil sodnik obsojen radi kaznivega dejanja, ki ima za posledico izgubo državlanske časti, ali obsojen na kazen na prostosti, ki presega šest mesecev (po I. nač.) odn. 3 mesece (po II. nač.), po čl. 53 I. nač. odn. čl. 45 II. nač. sod. zak. Ob podobni konstelaciji odloča tudi nemški Reichsgericht o izgubi službe v plenumu, toda le glede članov tega sodišča (§ 128 GVG.);

8) za dovolitev dopusta sodnikom vrhovnega sodišča do 15 dni po čl. 61, odst. 3 I. nač. sod. zak. (za daljše dopuste je pristojen pravosodni minister). Po II. nač. sod. zak. (čl. 56) dajejo dopuste »u slučaju preke potrebe« predsedniki ali starešine do 5 dni. Daljše dopuste mora tudi po tem načrtu dovoliti pravosodni minister, ki naj zasliši predsednika ali starešino samo tedaj (!), kadar presega dopust mesec dni. Dovolitev dopusta je čin sodne uprave. Zaposliti obči senat s takimi upravnimi malenkostmi je smrten greh (pr. tudi zdolaj izvajanja o personalnem senatu);

9) za rešitev priziva (nezadovoljstva) zoper določitev čina (ranga) sodnikov vrhovnega sodišča po čl. 62, odst. 6 I. nač. sod. zak. Po II. nač. sod. zak. (čl. 57, odst. 3) je tu že kot prva stopnja pristojen pravosodni minister, ki gre zoper njegovo odločbo sodniku pritožba (žalba) na državni svet. Ta ureditev je vsekako pravilnejša.

Izmed vseh tu navedenih poslov ni po mojem mnenju niti eden tako važen, da bi zahteval obravnavo in sklepanje v občem senatu. Vse te stvari so po svoji naravi in svojem pomenu takšne, da bi o njih odločal hitreje in boljje personalni

senat (tako o točkah 1, 2, 8, 9, event. 7)^{180 b)} ali redni disciplinski senat (tako o točkah 3, 4, 5, 6, eventualno 7). V tem pogledu se sklicujem na razloge, ki sem jih uveljavljal že na drugih mestih. Ne živimo več v majhnih patriarhalnih razmerah starih Germanov, ki o njih poroča Tacitus: *De minoribus principes consultant, de majoribus omnes*, ali v dobi Štefana Dušana, ko je sejalo 24 porotnikov za vsako t. zv. »veliko delo«. Minule pa so tudi tesne in homogene razmere predvojne Srbije, ko je kasacijsko sodišče prebilo s 15 do 20 sodniki. Delo vrhovnega sodišča se mora osredotočiti v judikaturi, ki ji naj preskrbuje razvoj v premi navzgornji črti. Od drugih poslov naj se kar najbolj razbremenja. Dragocenih sil ne smemo razsipati za ničeve ali za stvari, ki se tičejo le interesov poednih oseb. Zlasti pa veljaj za obči senat geslo: *Minima non curat plenum*, da se glede njega ne uresniči Rochefoucauldova sentenca: *Ceux qui s'appliquent trop aux petites choses, deviennent ordinairement incapables des grandes.*¹⁸¹⁾

Glede disciplinskega senata (oddelka) se pozivlja načrt na zakon o sodnikih, ki mu prepušča v § 54 njega ureditev. Tudi jaz se smem vobče sklicevati na izvajanja zgoraj v op. 97, dalje Sl. Pr. 105, 106, odn. str. 155 do 157 in na

^{180 b)} Prim. pa glede točk 8 in 9 izvajanja zdolaj o personalnem senatu v tekstu pred op. 186a).

¹⁸¹⁾ Potrata z občim senatom vrh. sodišča ima, kakor večina nedostatkov nač. sod. zakl. svoj izvor v srbijan. zakonu o sudijama od 4. marca 1911 (prim. o načrtu tega zakona Arandjelović v BIVerglRW. 1910, 32 do 38), ki so ga uredniki — topot speči Homerji — večidel doslovno prepisali in le tupatam nekoliko adaptirali, ki se pa v mnogih pogledih na sedanje razmere zlepa ne da več aplicirati. Po tem zakonu odloča kas. sodišče o umestnosti obtožbe zaradi vseh, v službi storjenih kaznivih dejanj vseh vrst sodnikov in o umestnosti sindikatnih tožb zoper sodnike vseh vrst v občem senatu (čl. 37, odst. 2, 38). Pred vsem pa je tudi disciplinsko sodišče za malodane vse disciplinske delikte vseh vrst sodnikov kasacijsko sodišče, in sicer njegov obči senat! (čl. 44, odst. 1). Celo izrek ukora ali izgube plače za dobo do 5 dni, ki je zanj kompetenten predsednik sam, mora uradoma odobriti obči senat kas. sodišča! (čl. 44, odst. 2.). Res je: *Das echte Neue keimt nur aus dem Alten; Vergangenheit muß unsere Zukunft gründen.* To je dokazovala historijska šola do dobra. Treba pa to resnico prav razumeti. Kdor se drži samo starega, za tega so vrata v bodočnost zaprta!

pripombe glede občega senata. Iz teh izvajanj sledi med dr., da je način sestavljanja disciplinskega senata tako po I. kakor po II. nač. sod. zak. nepovoljen. Omenil sem tudi že (Sl. Pr. 134 odn. str. 184, 185), da bi bilo moči sestaviti discipl. senate že takoj spočetka ne glede na pripadnost sodnikov k enemu ali drugemu partikularnopravnemu odseku, ker je pričakovati, da bosta vsaj zakon o sodnikih in zakon o advokatih, ki obsegata odnosne disciplinske norme, že izenačena, ko prične delovati vrhovno sodišče. Prejšnja izvajanja pa tudi razodevajo, da zaposlujeta načrta sod. zak. disciplinski senat nezadostno na račun občega senata in brez ozira na razumno ekonomijo sil. Poleg rednega disciplinskega sodstva v l. c. navedenih primerih gredo po načrtu sod. zak. disciplinskemu senatu s pridržkom, ki ga še omenim, med dr. te-le odločbe:

1) odločitev o odklonitvi trojice sodnikov odn. enega sodnika disciplinskega senata vrhovnega sodišča po obtoženem sodniku in določitev drugega velikega sodišča v primeru, da postane pristojno veliko sodišče vsled upoštevanje odklonitve dvojice članov njegovega disciplinskega senata nesklepčno (čl. 44, odst. 3 I. nač., nekoliko drugače čl. 38 II. nač. sod. zak.);

2) odločitev o zavrnitvi disciplinske obtožbe in odreditve poizvedb ali razprave po čl. 45, odst. 1 I. nač. odn. čl. 39, odst. 3 in 40 II. nač. sod. zak. in odločitev o pritožbi zoper odločbo velikega sodišča, ki je bila ž njo obtožba zavrnjena (čl. 45, odst. 2 I. nač. odn. čl. 39, odst. 3 II. nač. sod. zak.);

3) odločitev o pritožbi zoper disciplinsko sodbo velikega sodišča, ako je bila izrečena kazen pismenega ukora ali denarna kazen do trimesečne plače (po čl. 48, odst. 1 I. nač. sod. zak.), odnosno, ako je bila izrečena ena izmed navedenih kazni ali pa kazen premestitve k drugemu sodišču iste stopnje (po čl. 42, odst. 1 II. nač. sod. zak.). Sicer pa in tudi v ravnokar navedenih primerih, če smatra disciplinski senat, da bi bilo izreči strožjo kazen, gre ta odločitev v področje občega senata;

4) odločitev o tem, ali naj ostane sodnik v službi, ki je bil zaradi navadnega (nepolitičnega), toda nemoralnega ali iz koristoljubja izven službe storjenega delikta pred rednim sodiščem obtožen, toda obtožbe oproščen radi pomanjkanja do-

kazov (čl. 54 I. nač. sod. zak., nekoliko drugače čl. 46 II. nač. sod. zak.);

5) odločitev o suspenziji (»privremeno uklanjanje sodije«), ako je zoper sodnika uveden reden kazenski postopek (čl. 46 II. nač. sod. zak.). Po nemšk. GVG. (§ 129, odst. 1) gre ta odločitev v področje plenuma; toda le, ako je bilo kazensko postopanje uvedeno zoper člana vrhovnega sodišča;

6) odločitev o predlagani uvedbi obnovega disc. postopka in o pritožbi zoper odločbo velikega sodišča, ki je bil ž njo ta predlog zavržen (čl. 58 I. nač. odn. čl. 50 II. nač. sod. zak.).

Navedene posle predkazujeta načrta brezdvomno tudi pri vrhovnem sodišču disciplinskemu senatu, kolikor ne gre za prvostopne odločitve. Prvo- in edinostopne odločitve vrh. sodišča o disciplinskih deliktih predsednikov vel. in vrh. sodišča pa so pridržane občemu senatu (čl. 43, odst. 3 I. nač. odn. čl. 37, odst. 5 II. nač. sod. zak.). Tu pa ni jasno, velja li to tudi za zgoraj navedene vmesne odločbe ali ne. Splošna formulacija (»o *krivicama*... donosi odluke opšta sednica«) in zveza teh odločb z odločbami o stvari sami bi govorila z a to. Praktične posledice bi bile neznosne. Naj se prepuščajo vse te stvari disciplinskemu senatu. Razen tega pa naj se odvzamejo občemu senatu vsaj še vsi posli, ki sem jih omenil pod t. 3, 4 (prim. pa Sl. Pr. 106 odn. str. 156, 157), 5, 6, ev. tudi 7 med stvarmi, ki sta jih namenila načrta sod. zak. temu senatu in naj se dodelijo discipl. senatu.

S personalnim senatom (nepravilno: oddelkom) se mi je še baviti podrobneje. Omenjen je prvič v kom. nač. Redakcijska komisija je uvidela, da bi bil obči senat, sestavljen iz vseh sodnikov vrh. sodišča, za določne personalne stvari prevelik aparat. Da je za skoraj vse te stvari naravnost neumesteno, sem že dokazoval drugod (pr. le op. 114). Z druge strani pa teh upravnih stvari ni bilo moči dodeliti polnemu senatu, čim je bilo področje tega senata opredeljeno po panogah prava. Zato je bil personalni senat vsaj v materiji vrhovnega sodišča izrečno naveden.¹⁸²⁾ Sestavljen je iz prvega predsed-

¹⁸²⁾ Priporočal sem zgoraj (op. 97 in Sl. Pr. 61 ss odn. str. 139), da se predvideva tudi za veliko sodišče.

nika ali njegovega namestnika in iz desetih sodnikov, izbranih koncem vsakega drugega leta s kocko (§ 53). Ni rečeno, kdo voli; ob sebi se pa umeje, da obči senat. To je edini primer, ki je glede njega tudi v našem načrtu ostalo pri kockanju. Osebo sem tudi tu, ker načelno, nasprotnik kockanja.¹⁸³⁾ Vendar se v tem primeru moje stališče ne da tako uspešno zastopati, kakor sicer. Tu namreč nedostaje glavnega argumenta, da treba pri sestavljanju senatov upoštevati specialno teoretično znanje in specialno praktično izkušnost poedinega sodnika, kar je pri kockanju seveda izključeno. Vse to ne igra pri personalnem senatu skoraj nobene vloge. Nasprotno pa so

¹⁸³⁾ Prim. op. 180 a). V novejši nemški literaturi brani tudi *Delius* v *Roter Tag* od 1. nov. 1919 žrebanje članov personal. senata viš. dež. sodišča, ki bodi sestavljen iz predsednika, enega senatnega predsednika, dveh višjih svetnikov, 3 deželno-sodnih predsednikov, 2 direktorjev dež. sodišč, 2 deželno-sodnih svetnikov in 2 »uradnih« sodnikov. Volitev članov pers. senata je propagiral v Avstriji zlasti *Engel* (*GerZtg* 1919, 104 ss), ki hkratu odklanja osebne predloge predsednikov. Prodrli je s svojimi predlogi večjidel. Dokaz temu § 3, odst. 4 novele k o. z. od 14. julija 1921, BGBl. 422 in naredba od 21. decembra 1921, BGBl. 748, ki sta volitev članov personal. senata vpeljala odn. podrobno uredila, toda samo pri sodiščih prve in druge stopnje (pr. zgoraj Sl. Pr. 1923, 66, odn. str. 44, zlasti op. 34, glede vrh. sodišča pa op. 175 in 180 a). Mnogo radikalnejši je *Bovensiepen* v *DJZtg* 1920, 226 ss., ki zagovarja poleg tega celo neposredno volitev predsednikov in direktorjev na eno ali dve leti, kakor se je baje obnesla v Švici (*Reichel*, *Bestellung u. Stellung der Richter i. d. Schweiz u. im künftigen Deutschland* 1919, 51, prim. pa literaturo v op. 43). *Ring* (*JurWochschrift* 1919, 129 ss) predlaga, naj imenujejo sodnike višjih sodišč deželni zbori odn. državni zbor po predlogih sodniških in advokatskih zbornic teh sodišč. Predsednike bi naj imenovali sodniki in advokati za določeno dobo! Za volitev tudi *Tophoff* v *DRichtZtg.* 1909, 159 in *Cohn* v debati v berlinski *Jur. Gesellschaft* (ib. 24). *Gierke* je to odklanjal (l. c.). Zoper volitev sodnikov po ljudstvu, prav tako pa zoper volitev potom samouprave sodnikov tudi *Hachenburg* v *DJurZtg.* 1922, 610. Upravičeno zavrača pretirana prizadevanja po demokratizaciji pravosodstva *Beck* v *DRichtZtg.* 1914, 70, rekoč: *Man wird solange fortfahren, die Gerichte 'volkstümlich' zu machen, bis sie pöbelhaft werden.* V istem smislu tudi *Hussong* v *DRichtZtg.* 1910, 362 s, ki se poziva m. dr. na zdrave nazore, izražene v *Kellerjevem* »Zelenem Henriku«, dalje *Oertel* v *DRichtZtg.* 1909, 267 ss in 1910, 88 ss, *Kade*, *DRichtZtg.* 1909, 82. Prim. tudi mojo op. 44. O vprašanju kockanja gl. še Sl. Pr. 25 ss odn. str. 124 ss.

se uveljavljali ravno glede personalnega senata v posebno veliki meri razlogi politične narave, ki govorijo baje za kockanje in ki je bilo zoper nje težko doprinesti protidokaze, ker so nam razmere v drugih pokrajinah naše države premalo znane. Navzlic temu pa smatram še sedaj ta način sestavljanja za neumesten, dokler bo naše pravo v bistvenih panogah razcepljeno. Pomisleki so zopet isti, ki sem jih navedel že drugod in posebej za obči senat vrhovnega sodišča v op. 114. Če nanese, da so prišli s kockanjem v personalni senat samo ali pretežno sodniki iz pravnih ozemelj, ki jim sodniška mesta in kandidati in concreto ne pripadajo, je njih sodelovanje nesmiselno, morda celo škodljivo. Zato sem že zgoraj (Sl. Pr. 134 odn. str. 185) zaradi razumne uporabe osobja in smotrenega sodelovanja v resnici informiranih sodnikov izrazil mnenje, da bo treba personalne senate do izenačitve zakonodavstva sestavljati po teritorialnih vidikih. To bi sicer samo na sebi ne izključilo kockanja, ki bi se pa moralo vršiti tedaj v okviru sodnikov dotičnega pokrajinskega odseka. Vendar bi tu vsaj tedaj ne imelo nobenega pomena, ako ostane pri enajstorigi članov. Saj smo računali z največ 60 sodniki in s 6 partikularnopravnimi ozemlji, tako da bi šlo na vsako ozemlje povprečno le 10 sodnikov, ki bi z vštetim prvim predsednikom ravno še dosegali kvorum personalnega senata. Drugače seveda, ako bi se odločili tudi tu za primerno redukcijo članov. Že glede velikega sodišča sem zastopal nazor, da bodi personalni senat sestavljen praviloma samo iz pet ali sedem sodnikov (Sl. Pr. 61 ss. odn. 139 ss.).¹⁸⁴⁾ Ti sodniki naj bi bili po splošnih predpisih o sestavljanju senatov (§ 55 v zvezi s § 38, odst. 1) določeni koncem vsakega drugega leta in sicer začasno po teritorialnem principu. Predseduje jim prvi predsednik ali njegov namestnik. Sodelujejo pa naj vsekako senatni predsedniki dotičnega

¹⁸⁴⁾ Analogon imamo že v centralnih komisijah za ocenjanje uradnikov, ustanovljenih pri vrhovnih državnih uradih po čl. 73, odst. 3 zak. sl. prag. Tudi te komisije so po čl. 74, odst. 1 leg. c. sestavljene samo iz 5 članov. Prav tako personalni senat češkoslovaškega vrhovnega sodišča, ki ga tvorijo prvi ali drugi predsednik, dva senatna predsednika in dva vrhovna sodnika, torej 5 članov (§ 10, odst. 1 zak. o vrh. sodišču od 16. aprila 1919).

odseka in referenti, ki imajo posla s spisi zadevnih sodišč in prosilcev. V tem pogledu bi se torej sestava razločevala od sestave, ki sem jo predlagal za velika sodišča, vsaj dotlej, dokler nima vrhovno sodišče opraviti z enotnim pravom. Po unifikaciji bi mutatis mutandis ne bila izključena sestava, ki sem jo l. c. sprožil glede velikih sodišč. Pravilno mesto za provizorično ureditev bi bil kajpada sedmi odsek našega načrta (prelazna i završna naredjenja).

Katere stvari predokazuje načrt personalnemu senatu? Po § 53, odst. 2 gredo v njegovo področje razen stvari, navedenih v drugih zakonih, nastopni predmeti:

1) predlogi¹⁸⁵⁾ na imenovanje sodniških pomočnikov^{185a)} vrhovnega sodišča. Sodniški pomočniki so po § 67, odst. 1 »sekretarji« (tajniki), ki imajo že sodniški izpit, a še niso imenovani za (okrajne) sodnike, in »pristavi«, to so sodniški pripravniki, ki še niso položili sodniškega izpita. Prvim ustrezajo v avstr. nomenklaturi »sodniki« (prejšnji »sodni adjunkti«), v nemški »sodniški asesorji«, drugim pa »avskultanti«.

¹⁸⁵⁾ Imenovanje samo izvršuje pravosodni minister po splošnem predpisu § 71 »po zaslišanju prvega predsednika vrhovnega sodišča.« Predlagata torej personalni senat in prvi predsednik. Navzlic našim prigovorom velja to celo glede imenovanja pristavov. Predlog, da se prepušča imenovanje vsega pomožnega konceptnega in vsega pisarniškega in služiteljskega osebja vrhovnega sodišča njegovemu prvemu predsedniku po zaslišanju personalnega senata, ni bil sprejet; enako ne referentov predlog (§ 45, št. 1), ki bi imela po njem pravico imenovanja »puna sednica« (razen glede predsedniškega tajnika, čigar imenovanje bi bil rezervat prvega predsednika). Odločilno je bilo pojmovanje, da ne gre napraviti izjeme od načela sl. prag., ki imenujeta po njem vse državne nameščence kralj ali pristojni minister, in od predpisa § 71, ki je temu načelu prilagojen. Da se izognemo vsaj najbolj nepotnim oviram pri razpolaganju predsednika velikega sodišča s sodniškim pomožnim osebjem, sem glede sodniških pomočnikov sodišč I. in II. stopnje predlagal in vsaj glede pristavov tudi dosegel, da jim odredi mesto službovanja predsednik velikega sodišča. Minister torej imenuje pristave »za področje velikega sodišča«, brez označbe službenega mesta (§ 71).

^{185a)} Naslov »*Richtergehilfen*« so pred kratkim v Nemčiji predlagali za vrsto sodniških pomočnikov s funkcijami starih aktuarjev ali francoskih greffiers, ki se zovejo sedaj »*Gerichtsschreiber*« (cf. srbijanske »pisare«). (Hachenburg v DJZtg 1921, 173.)

odnosno »referendarji«. Sekretarijat vrhovnega sodišča bi bil torej ne glede na »šefa kabineta« sestavljen samo iz najnižjih sodniških uradnikov. Stvar ni bila dobro premišljena. Kajti čim se bo kje izpraznilo primerno mesto okrajnega sodnika, se bo sekretar zanj potegoval in se bo moral potegovati, če noče biti preskočen. Z imenovanjem za sodnika pa bi bil izločen iz službovanja pri vrhovnem sodišču, ker ne pozna načrt razen predsednikov, (pravih) vrhovnih sodnikov (s pravico glasovanja) in navedenih sodniških pomočnikov, nobenega drugega sistemiziranega mesta za sodniške uradnike. Dodelitve sodnikov sekretarijatu pa bodo menda po občih načelih nedopustne. Pri vrhovnem sodišču bo treba ustanoviti še višje položaje sodniških pomočnikov. V njegovem sekretarijatu naj bi napredovali sekretarji, kakor drugod kot sodniki, vsaj do položaja sodnika okrajnega in okrožnega sodišča^{185b)}. Le na ta način si more vrhovno sodišče vzgajati stalen kader uporabnega sodniškega pomožnega osebja. S samimi sekretarji in pristavi v smislu našega načrta, ki bodo v sekretarijatu vztrajal. praviloma kvečjemu par let (pripravljalna služba traja tri leta, § 68), vrhovnemu sodišču nikakor ne bo ustreženo;¹⁸⁶⁾

^{185b)} Po sedaj veljavni Uredbi o razvrstitvi in porazdelitvi civ. uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251, morejo sekretarji »klasacijskega sodišča« (apelacijskih in upravnih sodišč) doseči 5. skupino I. kategorije po dovršenih 15 službenih letih. Od ostalih sekretarjev je 50% uvrščenih v 6. skupino, 50% pa v 7. skupino. Sekretarji v 5. skupini enačijo sodnikom okrajnih in okrožnih sodišč s 15 služb. leti, sekretarji v 6. skupini istim sodnikom z 10 služb. leti in sekretarji v 7. skupini ostalim sodnikom prvostopnih sodišč. Izprašani sodniški kandidati po dovršeni začasni službi (torej sekretarji vseh sodišč v smislu našega načrta) so uvrščeni v 8. skupino, dočim so pripravniki (pristavi našega načrta) uvrščeni v 9. (poslednjo) skupino. To razvrstitev smemo vobče odobravati, ker se ž njo dejansko doseže to, kar priporočam v tekstu. Ravno ta razvrstitev pa nam tudi jasno predločuje, kako zgrešene so določbe nač. sod. zak., ki je o njih govor v nastopni opombi 186.

¹⁸⁶⁾ »Pristavov« ne pozna niti II. nač. sod. zak. Pa tudi glede »sekretarjev« sta oba načrta sod. zak. redkobesedna. Ne odrejata niti glavnih predpogojev za njih službo, ne govorita o njih pravicah in dolžnostih, niti o njihovem položaju in njihovi plači. Le glede napredovanja določata čl. 2 in 3, da smejo sekretarji višjih sodišč biti postavljeni za predsednike okrožnih in za sodnike velikih sodišč, ako so služili — horrible dictu! — pet let »kao sekretari viših sudova«, in za predsed-

2) odločbe o osebnih zadevah osebja vrhovnega sodišča, kolikor smatra prvi predsednik, da jih zbog važnosti treba predložiti personalnemu senatu;

3) odločbe o stvareh, ki jih odkazuje zakon o sodnikih v področje vrhovnega sodišča, ki pa ne gredo niti pred obči ali polni senat (§§ 50, 52), niti pred disciplinski senat (§ 54). Tem poslom je prištevati po sedanjem besedilu načrtov sod. zak. samo:

nike velikih sodišč in predsednike in sodnike vrhovnega sodišča (!), ako so služili deset let v tej lastnosti! Te določbe so pač povsem nesprejemljive. Prevzete so iz srb. zakona o sudijama (čl. 2 in 3), ki je, kakor tudi načrta sod. zak., pod odločilnim vplivom nesrečnega, za sodniški stan naravnost usodnega načela avtomatičnega napredovanja. Ker bi trajala pripravljalna služba po čl. 7, odst. 1 I. nač. sod. zak. tri leta (tako tudi po § 68 našega načrta), po čl. 7, odst. 1 II. nač. sod. zak. le dve leti, bi bilo vsekako čestitati tistemu predsedniku okrožnega sodišča, ki doseže to dostojanstvo po vsega skupaj 8 odn. 7 letih, ne da bi bil poprej le enkrat sodil!; in še bolj iskreno menda predsedniku vrhovnega sodišča, ki se preseli po dovršenih 13 odn. 12 sekretarskih službenih letih neposredno iz sekretarijata v sobo najvišjega sodnika države! Zopet dokaz za trditev, da so redaktorji tja v en dan prepisovali srbij. zakon o sodnikih in izhajali nepremišljeno iz ustroja in razmer beograjskega kasacijskega sodišča, ki sme pri njem tudi sekretar — soditi (§ 13, odst. 2 zak. o ustr. kas. suda v oblki zak. od 30. januarja 1922, Sl. N. 37). Saj so vendar pri sestavljanju II. nač. imeli naš načrt že pred seboj in bi se lahko iz njega poučili, da bo to v bodoče popolnoma izključeno, ker sekretar sploh ni sodnik v smislu ustave in ne more in ne sme vsled tega nikdar in pod nobenim pogojem izvrševati sodstva (pr. § 66 našega načrta, ki so v njem sodniki v smislu ustave navedeni taksativno, in § 67, odst. 3, ki določa, da »sudijski pomočnici ne mogu donositi nikakvu odluku«). Pa kaj, ko ti zakon o sodnikih sploh ne pove, kdo je sodnik, nego le, kdo more biti (pravilno pač: postati) sodnik (čl. 1 ss. obeh nač. sod. zak.)! Sekretar »može biti sudija«, ergo je sodnik! Naravnost blagodejna je vsled tega jasna norma § 66 našega načrta. Po njem sekretarjem ne gre svojstvo »sodnika«, zato ne sposobnost soditi in — po vseh pravilih razuma — tudi ne sposobnost, biti neposredno imenovan na višja in najvišja sodn. mesta, ne da bi imel poprej zadostne prilike, da bi se bil udeleževal uspešno kot sodnik. Naš načrt pa tudi točno opredeljuje pojem sodniških pomočnikov in njihovo področje (§ 67) ter ima vsaj temeljne določbe o njih imenovanju (§ 71) in o sodniški pripravljalni službi (§§ 68 do 70). Pri tej priliki naj pripominjam glede na zgoraj Sl. Pr. 1923, 118 odn. str. 50 k § 66 obetana izvajanja, da bosta z ene strani nedostatek sod-

a) odobritev, da se premesti sodnik na drugo javno službo, po čl. 22, odst. 1 I. nač. odn. čl. 18, odst. 1 II. nač. sod. zak. (čl. 112, odst. 2 ustave);

b) odobritev, da se premesti sodnik k drugemu sodišču zaradi ukinitve sodišča ali reorganizacije sodišč po čl. 24, odst. 2 I. nač. odn. čl. 20, odst. 2 II. nač. sod. zak. Te odobritve sicer načrta sama ne zahtevata, pač pa naš načrt v § 101.

Iz tega pregleda se vidi, da je tudi področje personalnega senata neobičajno majhno, ker absorbira obči senat po nepotrebnem mnogo poslov, ki bi jih mogel reševati personalni senat. Med temi posli naj omenim izbor vseh sodnikov, kolikor jih je po nač. sod. zak. treba voliti, razen morda predsednikov, senatnih predsednikov in sodnikov vrhovnega sodišča (§ 52, št. 1), dalje predlog na premestitev enega izmed dveh sodnikov

niškega svojstva sekretarjev in z druge strani potreba premestljivih sodniških uradnikov s sodniškimi kvalitetai povzročala brezdvomno težkoče. Določba ustave o stalnosti in nepremestljivosti sodnikov je smotreni uporabi sodniškega osebja napotna (prim. Sl. Pr. 1923, 23 od 26, 117 do 119 odn. str. 23 do 26 in 49 do 51.). Poučna je v tem pogledu novela k avstr. o. z. od 14. julija 1921, BGBl. 422, ki razločuje v § 1 sodnike, pomožne sodnike in sodniške nastajatelje (Richteramtsanwärter). Slednji (naši pristavi) postajajo po dovršeni pripravljalni službi in položnem sodniškem izpitu pomožni sodniki (po našem načrtu sekretarji), ki nimajo določenega službenega mesta; sme se jih uporabljati po vsem okrožju višjega dež. sodišča. Njim se smejo poveriti vsi posli spornega in nespornega postopka ter kazenskega postopka, razen poslov preiskovalnega sodnika (§ 2). Pomožni sodnik postane z imenovanjem sodnik. Zbog tega imenovanja je že upravičen izvrševati sodniško zvanje v civilnih in kazenskih stvareh. Vendar se niti sodniki ne imenujejo vsi na določena mesta, marveč deloma za okoliš višjega dež. sodišča vobče. Število slednjih sodnikov ne sme presegati četrtine sodniških mest, sistemiziranih pri okrajnih sodiščih izven sedeža sodnega dvora z izključitvijo mest sodnih predstojnikov. Vsi za sodnike imenovani pomožni sodniki so sodniki v smislu ustave; toda sodniki, ki niso imenovani na določena mesta, le nekvarno uporabi § 44 o. z., torej s suspendirano nepremestljivostjo (§ 3). Ta ureditev ustreza praktičnim potrebam, ki izključujejo brezizjemno realizacijo načela nepremestljivosti. Z našimi določbami (§§ 11, 20, 22, 23) pri prvostopnih sodiščih ne prebijemo. Pravniki, ki so doslej delali pod egido starega procesa, naj si predočujejo, da po novi organizaciji in novem postopku ne bo več tistega odgovornega uradnika, ki delajo sodniki pod njegovim imenom. Poprej je združeval okrajni sodnik vso sodno oblast v svoji osebi. Rešitvam, ki jih ni izdelal sam,

istega sodišča zaradi sorodstva itd. (čl. 25, odst. 2. I. nač. odn. čl. 21, odst. 2 II. nač. sod. zak.), odobritev upokojitve sodnika zaradi telesne ali duševne bolezni (čl. 27, odst. 1 I. nač. odn. čl. 22, odst. 1 in 23, odst. 1 II. nač. sod. zak.). Ako bi se ugotovitev izgube službe zaradi obsodbe po rednem kazenskem sodišču po čl. 53 I. nač. odn. čl. 45 II. nač. sod. zak., kakor treba, občemu senatu odvezla, pa ne odkazala disciplinskemu senatu, kamor sodi v prvi vrsti, naj se tudi ta posel prideli personalnemu senatu. Nikakor pa ne gre, da bi se obči senat ukvarjal z dovoljevanjem dopustov (čl. 61, odst. 3 I. nač. sod. zak.) ali da bi reševal prizive zoper določitev čina vrhovnih sodnikov (čl. 62, odst. 6 I. nač. sod. zak.). To so stvari pravosodne uprave, ki sodijo v področje predsedništva vrhovnega sodišča

je bilo treba njegove odobritve (razen glede malotrhli stvari). V bodoče, ko bomo imeli usni in neposredni postopek, je to nevzdržno, ker bo moral samostojno in za svojo stopnjo dokončno odločiti tisti sodnik, ki se je vršila spričo njega razprava, in on sam in samo on bo tudi odgovoren. Zato bo moralo poslovati mnogo več samostojnih sodnikov s polno zakonito prerogativo sodniškega zvanja, pa tudi z vsemi državnopravnimi jamstvi za njihovo neodvisnost. Za nadomestitev takih sodnikov bo treba naravno zopet sodnikov, ki nudijo iste garancije. Tu nastane circulus. Predsednik potrebuje kot nadomestek polnovrednega sodnika zopet polnovrednega sodnika, ki mu mora biti stalnost in nepremestljivost zjamčena ravno tako kakor substituiranemu sodniku. Odkod naj ga pa vzame? Ako tolmačimo določbe ustave strogo, bodo te določbe zopet Grossovi »nepoštenj parafraze«, ki se mora glede njih že zakonodavec sam zavedati, da se jih ni moči držati. To bi bilo tem opasneje, ker bi se pod pritiskom potrebe izcimila contra legem praksa, ki bi prosto razpolagala z vsemi sodniki. Zato je bolje, da se omejeno število sodnikov že kar v naprej določa za to potrebo. Z drugimi besedami: potrebujemo srednjo kategorijo med sodniškimi pomočniki, ki niso sodniki, in med sodniki, opremljenimi z vsemi državnopravnimi garancijami, torej kategorijo sodnikov, ki uživajo vse te prednosti, ki pa je glede njih ena — določnost službenega mesta — že za imenovanja izvzeta. To so ravno pomožni ali (na Poljskem) rezervni sodniki v nasprotju k sodniškim pomočnikom, ki niso sodniki. Gotovo je s tem načelo prelomljeno; vendar ni pravila brez izjeme. Saj smo videli, da pozna naš načrt sam (in tudi nač. sod. zak.) še druge izjeme (na prim. ob reorganizaciji sodišč, § 101). Priporočam torej, da sprejmemo novo avstr. ureditev in ji sledimo tudi glede določitve sorazmernega števila teh pomožnih ali rezervnih sodnikov. Mesto za tako določbo, ki bi ji morali seveda prilagoditi tudi besedilo § 65, bi bilo med §§ 66 in 67.

in pravosodnega ministrstva.^{186 a)} Zato sta ustrezni določbi II. nač. sod. zak. (čl. 56 odn. čl. 57, odst. 3) umestnejši. S tem, da se omenjeni posli in posli, ki so disciplinske narave, a so tudi namenjeni obćemu senatu, primerno porazdelijo med personalni in disciplinski senat, bi bil obći senat občutno razbremenjen in sicer v blagor judikature, hkratu pa nikakor ne na kvar tem poslom. To je iskreno želeli.

O najznamenitejši zadači vrhovnega sodišća, da skrbi za stalnost in enotnost sojenja, sem vobće že razpravljaj zgoraj Sl. Pr. 103 ss odn. 154 s.^{186 b)} Spomniti se moram samo še dveh odličnih sredstev v dosego tega smotra,¹⁸⁷⁾ to je t. zv. važnih in načelnih odločb in ustanove, ki skrbi za razvid in pregled po judikaturi vrhovnega sodišća, t. zv. oddelka za evidenco.¹⁸⁸⁾ V

^{186 a)} Po § 69, odst. 2 Instrukcije za sodišća (ces. pat. od 3. maja 1853, drž. zak. 81), ki je glasom § 19 o. z. ostal v veljavi, je predsednik vrhovnega sodišća ovlašćen, da podeljuje podrejenim uradnikom svojega sodišća dopust za dobo do 6 tednov. Predsednik sam si je moral po § 70 te instrukcije (§ 19 o. z.) izposlovati dopust pri cesarju.

^{186 b)} Varovanje enotnosti in stalnosti judikature mora biti v enem oblastvu spojeno z vrhovnim pravosodstvom samim. Za Nemćijo je Zeiler sprožil in trdovratno zastopal misel, naj bi se za to zadačo ustanovilo posebno oblastvo. »Reichsamt für Gesetzesauslegung«, kakor ga zove. Izreki tega urada naj bi vezali vsa sodišća, dokler jih ne izpremeni! (Zeiler v AnnDR 1907, 436 s, v DRichtZtg 1910, 72 ss, v Recht und Wirtschaft 1912, 191 ss.). Ne omenil bi te povsem zgrešene ideje, ki so jo upravićeno odklanjali v celoti (prim. Krause, DRichtZtg 1910, 314 ss, Arn. Meyer, ib. 316 ss, Freymuth v Recht u. Wirtschaft 1912, 432 ss), ako bi ne bila kolikor toliko uresničena v sovjetsko-ruskem vrhovnem kontrolnem sodišću (prim. op. 44 in 125).

¹⁸⁷⁾ Kot nadaljnji sredstvi sta v Avstriji služili stalnosti in enotnosti judikature ustanova strokovnih senatov, ki sem jih omenil že v op. 97 (pr. tudi Sl. Pr. 134, 135 odn. str. 185), in ustanova vpisnika odločb (t. zv. Materienregister). O tem v nastopni opombi.

¹⁸⁸⁾ Izvrsten pripomoček, ki šele omogoća praktično izrabljanje obilice duševnega dela, nakopićenega v prejudikatih, je pri avstr. vrh. sodišću t. zv. Materienregister, ki ga je vpeljal Schmerling kot prvi predsednik z interno predsedništveno odredbo od 18. aprila 1878, Praes. št. 139. O tem vpisniku odločb širši javnosti menda ni nič znanega. Gre za vpisnik, ki so se vanj zapisovale vse odločbe, sistematićno urejene po zakonih, tako da je bilo registraturi vrh. sodišća vsakčas moći predložiti vse predhodne odločbe, ki so se tikale doloćnega spornega pravnega

obeh pogledih si je vzel naš načrt avstrijsko zakonodavstvo za zgled. Obedve instituciji sta se v Avstriji imenitno obnesli; prva pravzaprav v polni meri šele od tedaj, odkar se ji je pridružila druga. Njima se ima Avstrija prav posebno zahvaliti, da je praksa zlasti tudi moderne procesualne zakone recipirala tako brzo, gladko in brez nepotrebnih sporov, pravilno in — kar je pri heterogeni strukturi bivše Avstrije posebno pomembno — enotno. Zato so tu daljša izvajanja odveč. Zadošča, da o teh institutih kratko poročam.

Postopek pri sklepanju važnih in načelnih odločb, njih veljava in evidenca so urejene v §§ 57 do 64. Določbe sledijo vobče avstr. Instrukciji predsednika vrhovnega sodišča, odobreni s ces. sklepom od 8. avgusta 1872. Glede ustroja oddelka za evidenco pa sta imela ref. nač. in redakcijska komisija v mislih t. zv. evidenčni urad (Evidenzbüro), ki ga je pri avstr. vrhovnem sodišču ustanovil in podrobneje organiziral prvi predsednik Steinbach z interno Instrukcijo za evidenčni urad od 19. novembra 1904, Praes. 545/04.¹⁸⁹⁾

vprašanja. Ta register je vodila registratura (navadno ravnatelj pomožnih uradov sam) pod vodstvom enega izmed sekretarjev, ki mu je bilo odločati, v katerem oddelku vpisnika in pod katero značnico je odločbe zaznamenovati. V to svrho je poročevalec ali zapisnikar označil dotični spis z znakom »Videat Materienregister!«, s čimer je bilo odrejeno, naj se odločba zabeleži v ta vpisnik. Vpis ni imel seveda nobenega obveznega učinka na morebitne bodoče odločbe o istem pravnem vprašanju, pospeševal pa je poznanje prejšnjih odločb in s tem posredno tudi stalnost judikature. Poseben pomen je ta vpisnik zadobil z vpeljavo novih civilno-pravnih zakonov, ki je bilo z ozirom na nje izdano l. 1897 podrobno navodilo za ta register in za sodelovanje pri njem z interno prezidialno odredbo št. 392, v še večji meri pa z l. 1904 ustanovljenim evid. uradom, ki je med njegove naloge štelo odslej tudi upravljanje tega registra. S tem registrom ne smemo zamenjati avstr. repertorija rekov in knjige judikatov, vpisnikov, ki je o njih govor v Instrukciji iz l. 1872, omenjeni v tekstu, in ki obsegata le kvalificirane odločbe.

¹⁸⁹⁾ Ker podrobna vsebina te instrukcije, kolikor je meni znano, nikjer ni objavljena, utegne pa vendar biti za zgled podobnemu navodilu, ki bi ga izdalo predsedništvo vrh. sodišča bodočemu svojemu oddelku za evidenco, podajam tu glavne točke. Smoter evidenčnega urada (Evidenzbüro) je, da pripravi in vzdržuje enotnost sodstva vrh. sodišča v civilnih stvareh in v stvareh pravosodne uprave (§ 1). S prezidialno kurendo od 10. novembra 1913, Praes. 631/13, je prvi predsednik Ruber

Da se doseže čim večja enotnost pravosodstva, je po § 57, odst. 1 ustanoviti pri vrh. sodišču oddelka za evidenco, ki mu je na čelu sodnik vrh. sodišča in prideljeno potrebno osebje (pr. o sestavi zgoraj Sl. Pr. 134 odn. str. 185). Naloga mu je, da beleži v vseh pravnih stvareh razen kazenskih vsako pravno važno odločbo, in da opozori, ako zapazi protislovja v sojenju, nanje prvega predsednika, preden se od-

njegovo področje razširjal na disciplinske stvari. Sredstva v dosego omenjenega smotra in naloge evid. urada so: 1) čim najpopolnejše izsledovanje protislovnih odločb, 2) njih zapisovanje v poseben kataster, 3) obveščanje predsedništva o njih, 4) evidenca o sklepih vrh. sodišča, ki naj rešijo nasprotstva, 5) upravljanje knjige judikatov in repertorija rekov, 6) upravljanje vpisnika odločb (Materienregister), 7) stalno zasledovanje strokovne literature, 8) dajanje izvestil poročevalcem (§ 2). Smoter pod 1) naj se doseže a) z izsledovanjem in uporabljanjem že obstoječih zbirk in vpisnika odločb, b) s tem, da priobčjujejo senati, predsedniki, poročevalci in člani sekretarijata evidenčnemu uradu protislovne odločbe in da c) pregleduje evid. urad spise vrh. sodišča (§ 3). Ad 2) je vsako pravno vprašanje, ki je bilo rešeno različno, predmet vpisovanja v kataster, ki sestoji iz poedinih, nesešitih pol, ki je od njih vsaka določena za poedino pravno vprašanje. Pole se urejujejo in hranijo po materijah, ustrezno vpisniku odločb, in se dopolnjujejo pozneje z odločbami in podatki iz literature, ki se ž njimi seznanjajo evid. urad naknadno (§ 4). Pod 3) omenjeno ustno poročilo predsedništvu o zaznatih protislovljih naj da le-temu priliko, da potrebno ukrepe, da se odpomore tem protislovljem (§ 5). Ako odredi prezidij, da se protislovno odločeno pravno vprašanje reši, je evid. uradu podatki pismeno poročilo, ki ga opremlja z dotičnimi vrhovnosodnimi odločbami, z literarnimi podatki itd. Prvi predsednik določa poročevalca ev. soporočevalca (§ 6). Pri dotičnih sejah sodelujejo načeloma člani evid. urada kot zapisničarji (§ 7). Ad 4) je omeniti, da se vpiše v senatu storjeni sklep na primernem mestu (v knjigi judikatov, repertoriju rekov, vpisniku odločb) in posvedoči na dotičnem listu katastra, ki se hrani posebej. Ako pride pozneje do protislovnih sklepov, je zopet poročati predsedništvu, da eventualno izposluje plenarno odločbo (§ 8). Reke je naznaniti vsem pravu večšim članom vrh. sodišča, razpoložiti po senatnih sobah in objaviti z razlogi vred v uradni zbirki odločb (§ 9). Pregledovanje spisov se razteza na vse spise, ki jih reši vrh. sodišče meritorno (§ 10). Ako je pravno vprašanje rešeno enako kakor doslej, se zabeleži odločba v vpisnik odločb in — ako je bila že predmet vpisa v drugih vpisnikih — tudi v teh. Ako odločba načelnega pomena doslej še ni bila zabeležena, se vpiše v vpisnik odločb, eventualno se naznani z obodritvijo predsedništva članom vrh. sodišča in objavi v uradni zbirki.

ločba odpravi. V isto svrho vodi ta oddelek »zbirko važnih odločb« (avstrijski »Spruch-Repertorium«) in »knjigo načelnih odločb« (avstrijski »Judikatenbuch«), ki sta urejeni po delih, poglavjih, odsekih in paragrafihi poedinih zakonov in uredb (§ 57, odst. 2). Ta oddelek ima torej v evidenci pred vsem vse civilne odločbe pravne pomembnosti; razen njih pa tudi judikaturu v disciplinskih stvareh in odločbe glede pravosodne uprave. Kazenske stvari so izločene, ker bo naravno ena izmed najznamenitejših nalog generalne prokurature, da skrbi ona, ki razpolaga z izrednim pravnim pomočkom ničnostne pritožbe v obrambo zakona, tudi za razpregled kazenskih odločb vrhovnega sodišča in da opozori ona, kadar potrebno,

Isto velja tudi glede odločb, ki odredi glede njih senat ali njegov predsednik, da se vpiše v vpisnik odločb in priobči članom vrh. sodišča (§ 11). Ad 5) upravlja (vodi) evid. urad knjigo judikatov in repertorij rekov in priobčuje judikate in reke pravi večim članom vrh. sodišča ter skrbi za njih publikacijo (§ 12). Ad 6) piše registratura vpisnik odločb, toda pod vodstvom evid. urada. Zapisujejo se odločbe, ki jih določajo senati, njih predsedniki ali evid. urad (§ 11), in take, ki so publicirane v strokovnih listih (§ 13). Kar se tiče točke 7), upravlja evid. urad seznam o sestavkih, spisih, razpravah, objavljenih v strokovnih listih, in o brošurah, in sicer na listkih (Zettelkatalog), ki so urejeni po materijah in paragrafihi odn. članih zakonov. Ako so odločbe vrh. sodišča predmet razpravam v strokovnih listih, se to zabeleži na dotičnem listu katastra (§ 14). Ad 8) je evid. uradu nemudoma odgovoriti na vprašanja poročevalcev o stanju judikature in literature in istotako prevzeti obvestila poročevalcev o važnih, zlasti protislovnih odločbah ter ukreniti potrebno v smislu §§ 4 in 10 (§ 15). Evid. urad je podrejen neposredno predsedništvu. Ko je bil ustanovljen, je bil sestavljen iz vodje in dveh dodeljenih konceptnih uradnikov. Delo se je razdeljevalo med člane po materijah in poznanju jezikov itd. (§ 16). Načeloma je bila vsaka jezikovna grupa zastopana vsaj po enem uradniku: južna (jugoslovanska-italijanska), srednja (nemška) in severna (češko-poljska-maloruska). Pri nas bodo izprva pravna ozemlja odločilna. Prezidijska odredba od 19. novembra 1904, Praes. 545/04, je pozivala vse pravi večje člane vrh. sodišča na sodelovanje. Poročevalci so bili vabljeni, da beležijo na svojih referatih protislovne prejudikate z datumom in poslovno številko in s kratko opazko: »v istem smislu odločba..., nasprotno odločbe...« ter da navajajo tudi strokovno literaturo, ki so jo uporabljali. Tudi člani sekretarijata so bili naprošeni, da naznanijo primere divergentne judikature evid. uradu na listkih, opremljenih tako: »Evid. urad! Št... iz leta... nasprotna št... iz leta... glede §...«.

vrhovno sodišče na morebitna protislovja v tej panogi pravosodstva. O tem bo morala seveda bodoča instrukcija za to oblastvo ustanoviti podrobnejša navodila. Iz določbe, da se nanaša razpregledstvo samo na navedene panoge prava, sledi, da obsegata tudi omenjena zbirka in knjiga samo vprašanja teh panog. Izrečno to ni povedano. Po § 64¹⁹⁰⁾ skrbi evidenčni oddelek tudi za to, da se vročajo odločbe, določene za vpis v omenjeni zbirki, vsakemu »sodniku« (bolje: »pravu veščemu članu«) vrhovnega sodišča, in da se nahaja v posvetovalnici vsakega oddelka (senata) po en izvod teh zbirk.¹⁹¹⁾

¹⁹⁰⁾ Sistematično pravo mesto za to določbo bi bilo pač v § 57 ali pa v §, ki sledi neposredno § 57, ker gre za eno izmed nalog oddelka za evidenco, ki jih obravnava načrt v § 57.

¹⁹¹⁾ Pri avstr. vrh. sodišču so se te odločbe spočetka vročevale na poedinah litografiranih listih, ki so se pa pri posameznih članih lahko poizgubili in ki je bilo glede njih vsakemu članu prepuščeno, kaklo si te liste ureja in hrani, da ima pregled. Z internim prezidijalnim naznanilom od 24. junija 1905, Praes. 308/05, je vpeljal prvi predsednik Steinbach zelo praktičen način urejanja, vročanja in sestavljanja teh odločb. Ker je tudi ta postopek znan samo članom vrh. sodišča, naj ga kratko opišem, da se ž njim ev. okoristimo. Vsi dotedanji reki in judikati kakor tudi plenissimarni sklepi so bili urejeni po materijah, ki vanje sodijo, in sicer po tej razvrstitvi: **I. Materialno pravo** s 3 oddelki: 1) obči državljanski zakonik s postranskimi zakoni o zasilni poti, o razlastitvi v prid železnicam, o oderuštvi, o tvoriteljskem pravu, o opravih na obroke; 2) trgovinski zakonik z uvodnim zakonom in s postranskimi zakoni o trgovinskih pomočnikih, o trg. mešetarjih, o borzah in borznih razsodiščih, o pridobitnih in gospodarskih zadrugah, o družbah z o. z. itd; 3) menični red. **II. Formalno sporno pravo** s 3 oddelki: 1) zakon o organizaciji sodišč z drž. osnovnim zakonom o sodniški oblasti in poslovníkom, z disciplinskimi zakoni in zakonom o obrtnih sodiščih, s sodnim pravilnikom in njegovim uvodnim zakonom, z odvetniškim redom in odvetniško tarifo; 2) civilnopravni red z uvodnim zakonom in zakoni o postopku v bračnih stvareh; 3) izvršilni red z uvodnim zakonom. **III. Formalno nesporno pravo** s 6 oddelki: 1) postopek v nespornih stvareh po ces. pat. od 9. avgusta 1854, drž. zak. 208, s postranskimi zakoni o postopku radi proglasitve mrtvim in dokazovanja smrti, s predpisi o amortizaciji in o zapuščinskih pristojinah; 2) notarski red; 3) predpisi o oskrbovanju depozitov in o sirotinskih blagajnah; 4) obči zemljiškoknjižni zakon s postranskimi zakoni o železniških knjigah, o rudarskih in nafta-knjigah, o zemljiškoknjižni delitvi zemljišč, o ustanovitvi zemljiških knjig, o raz-

Kako nastanejo važne in načelne odločbe? Postopek je ta: Ako sklene senat (veče), ki je izrekel odločbo, da naj se vpiše v zbirko važnih odločb, vroči to odločbo s spisi preko svojega oddelka (odeljenja) oddelku za evidenco, ki vpiše odločbo in obvesti o tem predsednika oddelka (§ 58; pr. podrobna navodila, dana evidenčnemu uradu avstr. vrh. sodišča z Instrukcijo od 19. novembra 1904, Praes. 545/04, v op. 189). Ako pride poedin senat ali že pred sejo poročevalec (§ 63; pr. pa izvajanja k temu paragrafu) do zaključka, da je glede pravnega vprašanja treba odstopiti od odločbe, ki je že vpisana, ali, ako se pripeti, da izdasta dva senata o istem pravnem vprašanju, ki še ni vpisano, protislovni odločbi in hkratu odredita vpis v zbirko važnih odločb, ustavi prvi predsednik odpravo te odločbe odn. teh odločb in mora ali (kadar gre za pobudo referenta¹⁹²) more spraviti pravno vprašanje (ne morda pravne stvari!) pred polni senat (§ 50, št. 3). Polni senat odloči po zaslišanju dveh poročevalcev, ki je njih predloge priobčiti vsakemu članu polnega senata najmanj osem dni pred sejo (§ 59). O postavljanju soporočevalca

pregledstvu zemljarskega katastra in o agrarnih operacijah; 5) konkurzni red z uvodnim zakonom, poravnalnim in izpodbijalnim redom; 6) drugi, doslej ne naštetí postranski zakoni (na pr. obrtni red, vodni zakon, rudarski zakon, zakoni o zavarovanju delavcev zoper nezgode in bolezni, zakon o avtomobilih). V poedinih materijah (zakonih) so bile odločbe razvrščene po paragrafi in ali članih poedinega zakona. Vsak rek, judikat, plenissimarni sklep, in sicer samo pravni rek (brez razlogov), in kraj, kjer je publiciran z razlogi vred, so tiskali na poseben listek v mali osmerki, ki je na levi strani trikrat preluknjan in ima v desnem zgornjem kotu označbo zakona in paragrafa, ki se nanj nanaša. Ti listki so bili po omenjenem sistematičnem načelu in ustrezno trem glavnim skupinam sestavljeni v tri celote in se drže skupaj z vrvico, vpeljana skozi luknje, in z dvema kartonoma v obliki listkov, tako da tvorijo troje lahko razstavnih knjižic. Po en izvod teh treh knjižic je dobil vsak pravi več član vrh. sodišča. Ko mu je bila pozneje vročena nova odločba, je snel vrvico, vložil odločbo na mesto, kamor sodi, in zopet zvezal. Številko take nove odločbe, ki je bila vročena takoj po seji in vsled tega navadno še ni bila objavljena v uradni zbirki, in mesto, kjer je publicirana v tej zbirki, je pripisal naknadno. S tem je bilo tudi poedinim članom znatno olajšano urejanje, spravljanje in iskanje kvalificiranih odločb ter izločanje razveljavljenih rekov.

¹⁹²) Najbrž pomota! Glej izvajanja v tekstu zdolaj pred op. 196.

glej zgoraj Sl. Pr. 135, 136 odn. str. 186.¹⁹³) Odločbo, ki jo je sklenil polni senat, vpiše oddelek za evidenco v knjigo načelnih odločb, razen tega pa v zbirko važnih odločb tedaj, ako se odločba nanaša na pravno vprašanje, ki je o njem neka odločba že vknjižena v tej zbirki. Načelna odločba veže vse senate vrh. sodišča, dokler vrhovno sodišče po nadaljnjih predpisih načrta ne odloči, da se izpremeni ali razveljavi (§ 60). Ker je predmet posvetovanja in sklepanja pravno vprašanje, ne pa pravna stvar, naj bi se dodala izrečna določba, ki veljaj po njej odločba tudi za konkretni primer, ki je dal povod za opisani postopek, kot norma, po kateri je senatu odn. senatoma odločiti pravno stvar (pr. § 3 Instrukcije iz leta 1872).¹⁹⁴) Povod za izpremembo ali razveljavo judikata, vpisanega v knjigo načelnih odločb, daje bodisi poedin senat (§ 61), bodisi poedin poročevalec, ako smatra že on judikat za pravno pomoten (§ 63). Ako so namreč vsi člani nekega senata s o g l a s n o nazora, da treba odstopiti od odločbe, ki je vknjižena v knjigi načelnih odločb, se ustavi odločanje o tem pravnem vprašanju in obvesti o tem prvi predsednik, ki ga predloži v rešitev občemu senatu (§§ 61, odst. 1, 52, št. 2). Obči senat sklepa o njem po zaslišanju dveh poročevalcev, ki so bili njih predlogi priobčeni vsakemu članu vrhovnega sodišča¹⁹⁵) najmanj deset dni pred sejo (§ 61, odst. 2). Ako je

¹⁹³) K tamošnjim izvajanjem pr. še § 4 art. III. Terezijine Instrukcije iz l. 1763: „So wollen Wir . . . übrigen aber der Erstantnuß des Praesidenten überlassen, in welchen Fällen er bothne re- und Correlation zu veranlassen befinden werde.“ (M a a s b u r g, 340.) Podobno tudi § 4, odst. 2 zak. od 23. februarja 1893 glede stola sedmorice.

¹⁹⁴) V ref. nač. (§ 51) nahajamo še besede: »veže ne samo oba veča več u opće sva veča...« Ta morda nekoliko nejasni passus je redakcijska komisija v svojem § 60 nadomestila z besedami »veže sva veča«, češ umevno je, da veže tudi prizadeta senata, čim veže vse senate. Določba pa je bila povsem pravilno zamišljena, in sicer tako, kakor je to v tekstu razloženo: pravno mnenje služi senatu odn. senatoma, ki sta pravno vprašanje sprožila, za normo, ki je po njej odločiti konkretno stvar.

¹⁹⁵) Ako bi bil obči senat po mojem predlogu praviloma sestavljen samo iz 21 ali 25 sodnikov, bi morali passus § 61, odst. 2: »svakome članu Vrhovnog suda« nadomestiti z besedami »svakome članu opšte sednice« ali »svakome članu Vrhovnog Suda, koji je odredjen, da sudeluje kod

odločba občega senata istovetna z odločbo, ki je že vknjižena v knjigi načelnih odločb, zabeleži oddelek za evidenco v tej knjigi in v knjigi važnih odločb samo datum in poslovno številko nove odločbe; inace pa vso vsebino. Tudi taka odločba veže ne samo senat, ki jo je povzročil, marveč vse senate vrhovnega sodišča, dokler ni razveljavljena (§ 62). Tudi tu priporočam pristavek, ki sem ga predlagal za § 60. Kajti odločba, da veže odločba dotični senat, bi se utegnil tolmačiti tudi tako, da mora ta senat (kakor drugi senati) v b o d o č e odločati enako (pr. tekst pred op. 194). Ob sebi se pač umeje, da mora oddelek za evidenco pri izpremenjeni ali razveljavljeni odločbi zaznamenovati, da je ta odločba bila izpremenjena ali razveljavljena z novo odločbo, ki jo je označiti po datumu in poslovni številki (tako § 4 nav. Instrukcije).

Po §§ 59 in 61 naj bi se glasom § 63 postopalo tudi tedaj, ako misli poročevalec zastopati pravno naziranje, protivno onemu, ki je izraženo v kakšni, v knjigi načelnih odločb že vpisani odločbi, in ako smatra prvi predsednik za primerno, da odloči o tem vprašanju obči senat. Tu je torej vpoklic pomnoženega senata samo fakultativen, prepuščen preudarku prvega predsednika (»kada... nadje za shodno«), dočim je obvezen, kadar sklepa senat odstop od vknjižene odločbe (»če izneti« v §§ 59 in 61). Opozoriti pa mi je dalje na to, da se naš načrt v § 63 vsaj na videz oddaljuje od svoje predloge (§ 5 Instrukcije). Tam je namreč predviden le ta primer, da misli poročevalec odstopiti od pravnega mnenja, ki je zastopano v odločbi, vpisani v knjigi judikatov (naši knjigi načelnih odločb). Besede § 63 se tega tudi drže, omenjajoč le primer, da zastopa poročevalec »pravno shvatanje protivno onome, što je sadržano u nekoj odluci, koja je već unesena u knjizi načelnih odluka« in da prvi predsednik »nadje za shodno da sazove opštu sednicu«. Toda temu ob sebi povsem jasnemu besedilu nasprotuje citat § 59 v § 63, ker se nanaša § 59 na primer, da naj se odstopi od

opšte sednice. Isto bi veljalo mutatis mutandis tudi glede ustrezne odločbe § 59, ako bi sprejeli moj predlog glede sestave polnega senata (prim. zgoraj izvajanja k § 50).

odločbe, vpisane v zbirki važnih odločb (avstrijskem repertoriju rekov), in da se vsled tega pozove polni senat. Kolikor se spominjam, nista imela niti referent, niti redakcijska komisija namena, da bi kaj izpremenila na avstrijski predlogi.¹⁹⁶⁾ Gre pač samo za zgrešen citat. Zato bi naj iz § 63 izločili poziv na § 59 in se zadovoljili s citatom § 61 ali se pozvali na §§ 61 in 62.

Kakor se vidi iz teh navedb, ostane glede tega predmeta v primeri s sedaj v Sloveniji in Dalmaciji veljavnimi predpisi bistveno pri starem. Le plenum in plenissimum bosta sestavljena drugače.¹⁹⁷⁾

Pravica vrhovnega službenega nadzora nad podrejenimi sodišči ne gre vrh. sodišču, marveč pravosodnemu ministru,¹⁹⁸⁾ ki službeno nadzira tudi vrhovno sodišče samo, in sicer osebno (§ 94, odst. 2; pr. beležek 2 k besedilu tega § in čl. 51 II. nač. sod. zak.). Vendar je vrhovno sodišče upravičeno, da graja¹⁹⁹⁾ nedostatke v poslovanju sodišč prve in druge stopnje, ki jih

¹⁹⁶⁾ Glede ref. nač. izhaja to že iz formulacije ustreznega § 54: »Postupice se prema naredjenjima *predidučeg paračrafa*«. Ta § 53 pa je vobče istoveten s § 62 kom. nač., tako da je po ref. nač. povsem jasno, da gre le za odstop od načelne odločbe, čeprav niti referentov citat ni točen (sklicevati bi se bil moral na § 52 ali pa na §§ 52 in 53, ne pa na »prediduči« §, to je § 53, ker govori le § 52 o pogojih in poteku dotičnega postopka).

¹⁹⁷⁾ Glede hrv.-slav. ozemlja prim. zak. o nutarnjem uredjenju stola sedmorice od 23. februarja 1893, Zb. IV, br. 11, str. 131 ss. Glede srbijanskega ozemlja so veljavni sedaj predpisi, razvidni iz op. 173.

¹⁹⁸⁾ Prvi češkoslovaški zak. o vrh. sodišču od 2. novembra 1918, Sb. z. a n. 5, je podelil pravico nadzora nad nižjimi sodišči vrh. sodišču, ki naj bi izvrševalo to pravico eventualno po posebnih nadzornikih, ki jih delegira iz svoje srede. Ta misel se menda ni obnesla. Sedaj veljavni zak. o vrh. sodišču od 14. aprila 1919, Sb. z. a n. 216, te določbe nima več, pač pa določbi § 13, ki se ujema v bistvu s § 77 o. z. in s § 97 našega načrta. To vzpostavitve § 77 o. z. pozdravlja Kapper v Prager Archiv f. Gesetzgebung u. Rechtsprechung I, 381.

¹⁹⁹⁾ § 97 pravi: »Vrhovni Sud je vlastan učiniti *zamerke*...«. Ta izraz mi ne ugaja. Ref. nač. ima: »*zamjeriti mane*« (§ 103), § 15 hrv.-slav. zakl. o uredj. stola sedmorice od 23. februarja 1893: »*ukoravati mane*«; § 20 srbij. zak. o ustrojstvu kas. suda od 20. februarja 1865 rabi izraz: »*učiniti primedbe*«, kar pomeni menda isto in bi bilo boljše.

opazi, izvršujoč svoje sodstvo. O teh nedostatkih mu je obvestiti (*»izvestice«*) pravosodnega ministra, ki mu naj predlaga, kakšne odredbe bi bilo izdati, da se nedostatom odnornore (§ 97). Ne smatram za prikladno, da se predpisuje obvezna obvestitev. So mnogi malotni primeri, ki glede njih centralna uprava nima interesa, da jih izve. Naj se torej prepušča vrh. sodišču, da presoja, smatra li obvestitev za umestno ali ne (fakultativno tudi § 77 o. z. v nasprotju k § 92 stare Instrukcije za sodišča [ces. pat. od 3. maja 1853, drž. zak. št. 81]). Načrt ne pove, v čigavo področje gredo opozoritve nižjih sodiščih po § 97. Zato velja vobče pač splošno pravilo, da je pristojen tisti (redni) senat, ki je odločil v stvari sami. Nedvomno pa to n. Zato naj se po zgledu § 26 stat.²⁰⁰⁾ izrečno pove (pr. § 277, odst. 2 posl., § 42 sod. discipl. zak. od 21. maja 1868, drž. z. 46 in § 89, odst. 1, avstr. služb. prag.). Izrečna določba je priporočljiva tem bolj, ker odloča o nadzorstveni pritožbi navadno predsednik dotičnega sodišča sam (§ 98, odst. 2, pr. tudi § 49 v zvezi s § 27 št. 17 in izvajanja k § 49 pred op. 155). Ne sme se pa niti tu prezreti možnost, da se združuje pritožba s pravnim sredstvom. Rešitev takih pritožb bi šla tudi v področje rednega senata, ki odloči in merito (tako §§ 277, odst. 2, 409 posl.). Ker se poslovnik izda s posebno ministrsko uredbo (§ 83), bode naloga te uredbe, da predvideva postopek in centralno evidenco. Končno ni izključeno, da se bavi izjemoma celo pomnoženi senat s predmetom *»očitka«* po § 97 ali nadzorstvene pritožbe po § 98, namreč tedaj, kadar naj zapaženi nedostatek ali nadzorstvena pritožba zbog važnosti predmeta dovede do predlogov na izdajo zakona ali uredbe, do sklepov ali predlogov na izpremembo notranjega ustroja vrhovnega sodišča (ali podrejenih sodišč), do predlogov na izdajo obče veljavnih službenih predpisov za ta sodišča. Takih predlogov navaden senat ne

²⁰⁰⁾ § 26 stat.: *»Ausstellungen an Gerichte..., welche bei Gelegenheit der Entscheidung über Rechtsstreite oder Rekurse zu erlassen sind, werden von dem Senate, welcher in der Sache selbst entscheidet, ausgesprochen«*. Glede nadzorstvene pritožbe pr. de lege lata še § 78, odst. 2 o. z., § 21, št. 9, in § 409 posl. ter ukaz pravosod. min. od 7. februarja 1899, št. 2952 v Schauer-Dubowy, nav. delo⁴, 190, op. 1 k § 74 o. z.

bi mogel staviti, niti takih sklepov storiti, nego bi se moral sestati v to svrho polni senat po § 50, št. 2, ali obči senat po § 51 in § 52, št. 3 (prim. tudi § 36, št. 1 in 2 o. z. in § 24, št. 2 posl.).

Pàgovor.

Naslov navzočnemu spisu je upravičen samo ex tunc. Sedaj, ko sem dodelal razpravo o najvažnejšem in pretežnem delu zakonskega osnutka, o organizaciji sodišč kat'eksohen, ne da bi nameraval delo nadaljevati še glede ostalih odsekov zakonskega načrta, se naslov prav za prav v dvojnem pogledu ne ujema več z vsebino. Sodeč po njem pričakuje morda čitatelj obravnavo vsega načrta, dočim se bavijo moja izvajanja ex offo samo s prvim odsekom zakonskega elaborata, z ustrojem sodišč v ožjem smislu. Ostalih njegovih delov se dotikajo le, koder je dala za to priliko sistematična zveza. Kakor se vidi iz prvih poglavij spisa, sem nameraval prvotno poročati in razpravljati o načrtu v celoti. Da sem ta prvotni namen opustil, je bilo odločilno dvoje dejstev, ki je od njih prvo hkratu razlog, da je naslov postal naknadno netočen še v drugem pogledu. Ti dejstvi mi je treba v svojo opravičbo navesti.

Pravosodno ministrstvo je objavilo besedilo našega načrta v novemberskem sešitku beograjskega Arhiva 1923 (knjiga 24), 303 do 320, torej ob času, ko je moja razprava že izhajala v Slovenskem Pravniku. Toda ni ga objavilo dobesedno, marveč v nekoliko izpremenjeni obliki. Pri tem se je lotilo večjidel ravno takih določb, ki so po mojem mnenju uspele; neizpremenjene pa je pustilo druge določbe, ki glede njih predlagam, da se popravijo. Načrt je torej v obliki te objave po mojem mnenju slabši, kaj še da bi bil boljši. Vendar so te izpremembe, čeprav pretežno reformationes in peius, načrtu manj nevarne, ker se ne dotikajo sostava in osnovnih misli, nego vobče le poedinih norm, ki niso načelnega značaja. Tega pa nikakor ni moči več trditi glede nadaljnjega načrta, ki ga je izdelala sekcija zakonodavnega odbora skupščine. Kakor so čitatelji Sl. Pravnika posneli iz beležke prof. Dolenca (1924, 52), je namreč pravosodni minister dr. Ninko Perić predložil »predlog zakona o uredjenju sudova« predsedništvu narodne skupščine z dopisom od 5. oktobra 1923, ki ž njim zahteva rešitev

predloga po skrajšanem postopku v smislu čl. 133 ustave. Pripominjam, da ta »predlog« ni povsem istoveten niti s predlogom, ki ga je bilo ministrstvo, kakor sem omenil, objavilo v letniku 1923 beograjskega Arhiva, še manj pa z osnutkom, ki ga je bila izdelala redakcijska komisija Stalnega Zakonodavnega Sveta in ki je podlaga moji razpravi. Navzlic mojim svarilom, naj se delo ne prenaagli, naj se upoštevajo izpreminjevalni predlogi, naj se pred vsem postopa po določbah uredbe od 14. decembra 1919, Sl. N. 168, in naj se vsekako zasliši mnenje za to poklicanih strokovnih činiteljev teorije in prakse kot pravo večjih zastopnikov naroda — navzlic vsemu temu se je lotila sekcija zakonodavnega odbora predloženega mu projekta z neobičajno vnemo in — žal — večjidel z nerazumevanjem naših teženj v kvar dosedanjim stečevinam.

S slednjimi načrti mi je bilo moči seznaniti se stoprv začetkom tek. leta (prim. op. 85), in to samo po posebni prijaznosti gosпода tovariša Dolencia, ki mi je dal svoj *p r i v a t n o* pridobljeni izvod rade volje na razpolago in ki se mu tu na tej in mnogih drugih prijateljskih uslugah ponovno in iskreno zahvaljujem. Seznanil sem se torej s temi načrti šele takrat, ko sem objavljaj izvajanja o velikih sodiščih. Po sebi umevno mi takrat ni bilo več moči vzeti i nove načrte v pretres, če nisem hotel žrtvovati enotnosti svoje razprave. Tako je nastala druga neresnica v naslovu: načrt, ki je predmet razprave, ni več »najnovejši«. Ob opisanem stvarnem položaju pa seveda tudi ni kazalo, da bi delo nadaljeval po prvotnem črtežu; tem manj, ker je pretila neposredna uzakonitev zadnjega načrta in ker ta nevarnost glede na premenljivost notranjepolitičnih konstelacij niti sedaj še ni povsem odstranjena. To je prvi razlog, da sem nadaljevanje dela ustavil.

Drugi razlog pa je ta: izkustva, ki sem jih omenil že mimogrede, so me do dobra naučila, da moja izvajanja (menda tudi zbog jezika, ki se ga poslužujem) za merodavne činitelje niso prepričevalna. Ta izkustva so mi vzela vsako veselje, da bi še nadalje polnil predala znanstvenega časopisa brez *n e p o s r e d n e* koristi, tem bolj, ker je predmet razprave, ki pravzaprav niti ne sodi v ožje področje mojih strok, mojo pozornost že itak čezmerno odtegoval od glavnega mojega torišča.

Ne smatram zaradi tega svojih prizadevanj za povsem brezplodna. Nadejam se nasprotno, da utegnejo zakonodavstvu po-

sredno vendar še koristiti. Pravosodno ministrstvo je v zadnjih dveh letih očitno nagibalo k naziranju, da bodi *ius repositum* in *penetralibus pontificum*. Na ta način je bilo širšim krogom onemogočeno, da zavzemajo napram predhodnim zakonskim operatom svoje stališče. S tem, da sem očrtal glavno vsebino najvažnejšega dela zakonskega načrta in označil tudi številne sporne točke, je vsaj trenutno, ko ni računati z neposredno uzakonitvijo, zopet možnost podana, da se udeležijo pravniki in druge interesirane osebe in korporacije debate, ki si jo moramo želeli. Zato sem tudi smatral za svojo dolžnost, da priobčim v dodatku ne samo besedilo našega načrta, nego v beležkah tudi izpremembe, ki so jih izvršili poznejši načrti.

V stvarno ocenjevanje poznejših načrtov se niti v teh beležkah nisem hotel spuščati. Toda čeprav nisem imel niti najmanje namena, da bi pretresal izpremembe, in so morali ostati vobče brez komentarja zlasti paragrafi, ki v razpravi sami niso obdelani, sem vendar tupatam opozoril na pomisleke, ki jih izzivajo te izpremembe na prvi pogled, posebno tedaj, kadar je stvarina že v razpravi sami obravnavana tako, da se iz njih lahko posnemajo tudi argumenti, ki govorijo zoper izpremembe. Zato in sploh v svrhu boljšega pregleda in lažje uporabe spisa sem navedel pred besedilom vsakega paragrafa tudi kraj, kjer razpravljam o njem ali njegovi vsebini v spisu samem. To kazalo je sestavil g. doktorand Viktor Korošec, tajnik ljubljanske juridične fakultete, ki se mu za to pomoč prav lepo zahvaljujem.

Na tem mestu mi bodi še dovoljeno par splošnih pripomb k poznejšim načrtom. Ko sem čital načrt sekcije zakonodavnega odbora, sem bolj kot kedaj obžaloval, da nismo izdelali poročila o nagibih, ki so redakcijsko komisijo pri njenih sklepih vodili zlasti tam, kjer je odstopila od avstrijske predloge. Pravosodni minister je sicer v svojem nav. dopisu obetal, da poda obrazloženo ustno, ko bo predlog na razpravi. Jasno pa je, da oseba, ki se ni udeležila pripravljanih del, za razloge niti vedeti ne more. Uverjen sem, da bi bila sekcija mnogotero določbo, ki jo je pustila nerešeno ali ki jo je celo izločila ali izpremenila, gladko sprejela, ako bi bila znala za motive. Med dr. bi bila tudi spoznala, da so bile prav mnoge jezikovne in formalne pridobitve rezultat dolgotrajnega in temeljitega posvetovanja. Brezdvomno bi tedaj ne bila postopala z njimi

tako nepietetno. Ne bi jih bila brisala z malo premišljeno potezo. Tako pa je brezskrbno izdregnila kamen za kamnom iz enotno zgrajene stavbe, ograjajoč s tem celoto. Zato priporočam, da izdelata redakcijska komisija ali eden njenih članov kratek, a jedrnat eks-poze. Ta bi služil dobro ne samo civilnopravnemu in kazenskopravnemu odseku, ki bi jima moral biti načrt vsekako predložen pred parlamentarnim postopanjem, nego pred vsem tudi zakonodavnemu odboru. Obžalovati je tudi, da ni primerno upravljenih zapisnikov o sejah raznih zakonodavnih komisij in odsekov. Glede mnenj, ki so se izražala doslej, podajajo moja izvajanja tuptam potrebna po-jasnila. V bodoče pa naj se poskrbi za vestno zapisovanje glavnih nagibov komisije in nasprotnih ali v manjšini ostalih oddvojenih mnenj s poglobitnimi razlogi!

Pred vsem pa naj se zakonodavno delo ne forsira! Naše čudnoliko zakonodavstvo je doneslo itak že nezrelih plodov dovolj. Začnimo že vendar enkrat misliti na tiste, ki zanje zakone ustvar-jamo! Glede našega zakona naj se še posebej pomisli, da mora ustava sodišč, kakor vsaka ustava, biti hrbtišče vsega nadaljnjega (v tem primeru formalnopravnega) zakonodavstva, torej nekaj sta-novitnega, takorekoč der ruhende Pol in der Erscheinungen Flucht. Kako nezgodno bi bilo, ako bi bili primorani, da izpremenimo to osnovo bodoče procesualne legislacije po kratki dobi, morda celo opetovano, kakor se je to moralo zgoditi v zadnjih desetletjih v Srbiji z zakonom o ustrojstvu sudova! Ugled in kredit neizprosno zahtevata sigurnost prava. Kako bi pod eksperimentiranjem trpeli idealni in gmotni interesi naroda in države! Sodnoustavni zakon bodi granitna skala, ki bomo nanjo gradili nadaljnje zakone brez skrbi, da bi se zrušila cela stavba. Ako ta podlaga ni zanesljiva in nepremakljiva, marveč se ji oddrobijo s časom poedini sestavni deli, bodo tudi ostali formalni zakoni v neprestani opasnosti. Na-mesto enotnih tvorb bomo imeli nebroj popravljajočih in celo vrsto popravljenih zakonov. Ni treba poudarjati, da to otežuje njih prak-tično uporabo, da ograja stalnost in enotnost pravosodstva in pod-kojuje naš ugled in kredit zlasti v inozemstvu.

Ravno sto let je tega, da je posvečal Savigny v svojem slovitim spisu »Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgebung und Rechtswissenschaft« zahtevi po enotnosti prava svarilne besede. Njih blesk nas že davno ne omamlja več. Vendar moram, čeprav

odločen pristaš unifikacijskih stremljenj, priznati, da se mi zde nekatere — cum grano salis seveda — upoštevne še dandanašnji. In ko se pozivljam v tem pogledu še na Montesquieuja (*L'esprit des lois*, I. 29, ch. 18), tega prav tako ne storim zato, ker morda odobravam usodni legislativni kvietizem historijske šole, marveč samo v to svrho, da se zavedamo velike odgovornosti in zategadelj tudi dolžnosti, da postopamo skrajno oprezno in dobro premišljeno. Ta opreznost in premišljenost je tem bolj potrebna, ker zapuščajo — tudi na to je treba enkrat odkritosrčno opozoriti — naša unifikacijska, pravzaprav reformatorična zakonodavna dela tradicionalna pota, ki je po njih hodilo vsaj srbijansko pravo v zadnjih desetletjih. Namesto da bi legislativni elaberati sledili, kakor doslej, sledovom francoske civilizacije, se od njih očitno odvrčajo in posnemajo vzorce avstrijskega in s tem bistveno germanskega pravnega kroga. Morda je razlog ta, da napreduje pri nas spoznanje napredka, spoznanje višine, ki se na nji solnči nemška teorija in zakonodavna tehnika, baš sedaj odločilna činitelja, ki nas njih spoštovanje ne ovira, da občudujemo brez pridržka tudi bujne cvetove romanske praktične jurisprudence. Pa bodi že razlog ta ali drug: računati je z dejstvom, da namerjamo zlasti raz motrišče sedanjega srbijanskega prava ne samo kodifikacijo ali prilagodbo veljavnega prava, marveč odločen preokret v drugi, povsem novi smeri in z drugimi sredstvi. Čeprav se vrši ta preokret ne toliko na poprišču materialnega, kolikor formalnega prava, je vendar dosti pomenljiv. Zavedajmo se, da t. zv. izenačenje zakonodavstva ne bo zgolj kodifikatorno ali evolucionarno, nego s stališča srbijanskega prava naravnost revolucionarno. Priznavamo danes tudi volji pravico, da vpliva na tvoritev prava. Vendar se ta volja ne sme udeleževati v smeri, ki toku naravnega razvoja naravnost nasprotuje. Do dobra je treba pomisliti dejanske posledice več ali manj neogibne stabilizacije pravnega stanja, ako bi ne ustrezalo naravnemu razvoju in potrebam le enega izmed v naši državi združenih plemen. Izenačenje se pokaže kot dobrodejno samo tedaj, ako smo sposobni, da podamo narodu namesto večjega števila partikularnih prav, ki so se mu navzlic morebitnim nedostatom priljubila, tako enotno pravo, ki pomeni ne samo absoluten napredek, nego je tudi prikladno, da se, kakor njegova dosedanja partikularna prava, uživi

in priljubi. To pa je težko in odgovorno delo, ki se ne da prena-
gliti. Da ga k sreči niti treba ni prena-
gliti, sem dokazoval
na drugem mestu (Njiva, 1921, 106). Gotovo si želimo, da
bi bilo moči našemu pravniku udeleževati se ne le v po-
krajini, kjer se je šolal, nego povsod v naši državi. Na ta način
ne bo imel več pred očmi le interesov svoje ožje domovine. Pravna
enotnost pospešuje zavest o državni nerazdružnosti. Gotovo je
tudi, da ovira množina pravnih sistemov promet. Vendar ne v
takšni meri, da bi ž njimi ne bilo moči prebiti. Koliko časa so
morala v enotni Nemčiji in Švici zadostovati partikularna prava!
Historično dejstvo je, da terjajo pravni in politični interesi po-
edincev in države prej ali slej izenačenje zakonodavstva. Histo-
rično dejstvo pa je tudi, da tako izenačenje ne samo zahteva
temeljite in razmeroma dolge priprave, temveč jih tudi dopušča.
To spoznanje nas podkrepljuje v prepričanju, da bodi eno izmed
glavnih naših načel: Festina lente!

Kar pa se tiče še posebej zakona o ustroju sodišč, je njegova
nujnost tudi relativno problematična. Preden je misliti na uza-
konitev (glej bel. k § 105), bo treba izvršiti mnogo važnih in ne-
obhodnih del. Pravosodno ministrstvo bo moralo razpolagati z
zanesljivo občo in specialno statistiko, preden pristopi k rešitvi vpra-
šanja, koliko bo treba okrajnih, okrožnih in velikih sodišč, kje jih
je ustanoviti, s koliko in katere vrste sodniki in drugimi usluž-
benci jih je treba zasesti. Poskrbeti bo treba za zadostno osebje
in njega smotreno vzgojo in pripravo, za primerne in zadostno
opremljene stavbe, in vsemu temu ustrezno za izdaten kredit! In
če bi se že osmelil kdo, da bi ustroj sodišč kratkim potom uzakonil:
ali se morda kdo upa ga tudi izvesti brez postopnikov in brez po-
slovnika? Če ne, čemu tak papirnat zakon? To je samo par po-
mislekov, ki kažejo, da mora biti pripravljen v bistvu ves kom-
pleks vsaj formalnopravnih zakonov in uredb, preden je moči
misliti na uzakonitev in izvršitev le enega izmed njih.

Splošno izrečeni očitki, da so poznejši načrti osnutek redak-
cijske komisije v marsičem poslabšali, mesto da bi ga popravili,
bi bilo treba podrobneje utemeljiti. Menim pa, da se čitatelj o osno-
vanosti tega očitka gotovo uveri, ko pregleda izpremembe besedila
in dodane beležke. Pozivam se glede stvarnih »popravkov«
med dr. na beležke 3 k § 1; 2 in 3 k § 5; 1 k § 7; 2 k § 14; 11

k § 15; 1 k § 22; 3 k § 26; 2 k § 32; 5 k § 34; 2 k § 41; 1 k § 47; 1 k § 48; 3 in 5 k § 52; 2 in 4 k § 53; 1 k § 60; 1 k § 62; 1 k § 64; 4 k § 67; 1 k § 68; 1 k § 70; 2 k § 71; 5 k § 78; 1 k § 80; 2 k § 94. V formalnem pogledu je graje vredna zlasti nepravilnost, neizrazitost in nedoslednost izrazovanja, ki je deloma stopila na mesto pravilne, točne in enotne terminologije komisijskega načrta, pribojevane po dolgotrajnih posvetovanjih. Tej skupini nedostatkov prištevam med dr. tiste, ki nanje prikazujejo beležke 2 k § 8; 1 in 2 k § 15; 1 k § 16; 3 in 4 k § 17; 23, 29 in 34 k § 27; 4 k § 33; 2 k § 45; 5 k § 46; 1 k § 58; 3 k § 59; 4 k § 68; 5 k § 69; 2 k § 77; 1 k § 79; 4, 5, 6, 12 k § 86; 5 k § 88; 4 in 6 k § 95; 1 k § 98. Dobršen del naših prizadevanj v smeri jedrine, čistopojmnosti in enotnosti strokovnega in sintaktičnega izrazovanja (prim. Sl. Pr. 1923, 7, 8 odn. str. 7 in 8) so metali z nonchalantno gesto pod mizo. Zakon pa je liki ura: iznemite eno samo kolesce, in ura ne bo tekla. Niti vešči urar da bi znal vsak ravnati z vsako uro!

Ko sem navedel kratko zbirko do zdajšnjih popravkov, ne smem zamolčati resničnih popravkov, ki se nam je zanje zahvaliti zlasti načrtu sekcije zakonodavnega odbora in ki jim prištevam tiste, o katerih je govor v beležkah 5 k § 17; 1 in 2 k § 23; 29 k § 27; 2 k § 31; 2 k § 38; 2 k § 47; 1 k § 55; 1 k § 72; 15 k § 86; 5 k § 91; 15 k § 98. Res da se te izpremembe tičejo večjidel le malenkosti. Toda: Auch kleine Dinge können uns entzücken, auch kleine Dinge können teuer sein! Na čez pa se vendar lahko reče, da poznejši načrti niso na višini načrta redakcijske komisije, še manj, da bi bili na višji stopnji.

Glede razprave same pripominjam, da sem moral včasih izvajanja, ki bi sodila v tekst, spraviti pod črto, da ne bi obseg narasel preveč preko meja, ki jih začrtava periodični publikaciji njen smoter. Saj sem tudi tako »Slovenskemu Pravniku« dolžan posebno hvaležnost za v izredni meri izkazano mi gostoljubnost. Ni torej vselej z objavo v opombah hkratu izraženo, da bi bila tamkajšnja izvajanja za predmet podrejene važnosti ali postranskega pomena. Dalje mi je omeniti, da so bili med izhajanjem razprave v Sl. Pr. objavljeni nekateri zakonski načrti, ki jih spočetka kajpak nisem mogel upoštevati. To velja zlasti glede drugega načrta zakona o sodnikih (II. nač. sod. zak.), ki je sledil (I.)

načrtu, omenjenemu v op. 2, in ki je bil objavljen še le v septemberskem sešitku letnika 1923 beograjskega Arhiva (prim. op. 90). Vladni osnutek zakona o civilnih uradnikih, ki je bil poleg osnutka zakonodavnega odbora upoštevan prvotno (op. 2), je bil med tem v izpremenjeni obliki uzakonjen (31. julija 1923) in razglašen v št. 199 Sl. N., izdani 1. septembra 1923. Tako mi je bilo stoprv od 4. poglavja dalje moči ozirati se na obadva načrta sodniškega zakona, in se nanašajo citati, tičeči se službene pragmatike, šele od tam na zakon, ne več na osnutek. Iz beležke P a h o r u k o v a v beogr. Arhivu 1923 (24. knjiga), 470 se vidi, da je tudi redakcijska komisija za c. pr. r. med tem (na sejah od 31. maja do 10. junija 1923) že dovršila svoje delo (v op. 1 omenjeni deln. kom. nač. cpr.). Ta načrt niti meni kot stalnemu članu St. Z. Sv. ni bil priobčen; zato mi ni bilo moči ozirati se nanj preko § 157. Objavljanje moje razprave v časopisu je trajalo poldrugo leto. Ob sebi se umeje, da je bila v dobi, ko vse vre in vse države na vseh koncih in krajih reformirajo, zlasti tudi reorganizacija sodišč povsod predmet živahne debate. Izšlo je med tem posebno v inozemstvu zelo mnogo legislativnega in literarnega gradiva, ki mi ga je bilo moči uporabljati le sproti, ko je bilo priobčeno. Razen tega sem imel glede nekaterih časopisov šele proti koncu priliko, da jih vpogledam. Izmed njih omenjam zlasti časopisa Deutsche Richter-Zeitung in Recht und Wirtschaft, ker imata zlasti ta v svojih letnikih od 1909 odn. 1912 dalje številne in dragocene, ker večjidel iz prakse črpane članke o sodno - organizatoričnih vprašanjih, o stališču sodnikov in raznih problemih, ki se tičejo njih neodvisnosti, civilne in disciplinske odgovornosti, službenega nadzora itd., in sploh o vprašanjih justične reforme.

Kolikor se pozivam v razpravi in v beležkah k načrtu na svoja izvajanja, kaže citat »Sl. Pr. 1923« od 4. poglavja dalje na tisti del razprave, ki je izšel v letniku 1923 tega časopisa, dočim pomeni »Sl. Pr.« b r e z l e t n i c e citat iz tistega dela, ki je izšel v tekočem letniku. Strani posebnega odtiska te razprave so označene z *ležečimi črkami*. V ostalem prim. glede kratic op. 2, 63, op.*) pred op. 83, op. 90 in 95. Poznejši načrti, ki navajam njih izpremembe v beležkah k načrtu, so označeni tako: Načrt, ki ga je objavilo pravosodno ministrstvo v Arhivu l. c., s kratico: »**min.**«, načrt, ki ga je predložilo to ministrstvo skupščini, s kratico: »**vlad.**« in načrt, ki ga

je izdelala sekcija zakonodavnega odbora narodne skupščine, s kratico »**sekc.**« Kolikor je bilo besedilo načrta redakcijske komisije St. Z. Sv. izpremenjeno po enem izmed teh načrtov, so dotične izpremembe v besedilu načrta in v beležkah k poedinim paragrafom kot take označene z *ležečimi črkami* in z navedbo osnutka, ki je izpremembo izvršil. Pri tem niso upoštevane malotne, po mojem mnenju brezpomembne pravopisne in slovnične razlike in take vrste razlike glede interpunkcije (na pr. *pred*postavljeni [sekc] in *pre*tpostavljeni [drugi načrti] ali sreskoga [sekc] in sreskog [drugi načrti]). Na pisne in tiskovne pogreške opozarjam navadno le tedaj, ako teko skozi več osnutkov ali bi utegnili imeti posledice v pravcu razlage.

Statistiko o uradnih dnevih, ki sem si jo zaželel (Sl. Pr. 1923, 23 odn. str. 23), je med tem podal prof. Škerlj sam v Sl. Pr. 1923, 159. Dejstveni material in ugotovitve tega pisca potrjujejo moja izvajanja. Prav prepričevalna je tudi statistika, ki jo je bil objavil Geipel v DRichtZtg 1914, 362.

Čeprav sem posvečal popravljanju krtačnih odtiskov največjo pozornost in skrbnost, sem vendar moral na žalost opaziti, da so nekatere pisne in tiskovne pogreške ostale nepopravljene. Tako je na koncu izvajanj v op. 131 izostal dostavek, ki sem z njim pokazoval na čl. 3 srb. zak. o izmenama i dopunama u zakonu o ustroju sudova od 30. januarja 1922, Sl. N. 37. Po tej določbi ima kasacijsko sodišče v Beogradu s svojim oddelkom B v Novem Sadu 35 sodnikov, ki je eden izmed njih predsednik, eden (najstarejši sodnik oddelka B) pa podpredsednik, in ki so štirje izmed njih predsedniki oddelkov, tako da bi imelo beograjsko kasacijsko sodišče de lege štiri oddelke. Predsedniki oddelkov (neizogibni činovno najstarejši sodniki) dobivajo, prav tako kakor predsednik in podpredsednik, letni dodatek 1200 Din. Opozarjam na čl. 40 zak. sl. prag., ki je trenutno menda edino zakonito sredstvo, ki bi se dalo ž njim dvigniti vsaj gmotno tudi stališče tistih sodnih podpredsednikov, ki v zak. sl. prag. in v uredbi o razvrstitvi civilnih uradnikov od 31. oktobra 1923, Sl. N. 251, niso bili upoštevani (pr. Sl. Pr. 118 odn. 168 ss in op. 144). V Sl. Pr. 1923, 113, 1. in 2. vrsta od zgoraj odn. str. 45, 15. in 16. vrsta od zgoraj mora stati namesto »okrožna sodišča« pravilno: »okrožno sodišče«. Dalje se mora citat v Sl. Pr. 1923, 173, 5. vrsta

od zdlaj odn. str. 75, 18. vrsta od zgoraj glasiti namesto »sod. prav.« pravilno: »posl.«. V Sl. Pr. 134, 6. vrsta od zdlaj čitaj namesto »op. 97«: »op. 114«, v Sl. Pr. 164, 6. vrsta od zgoraj pa je uvrstiti med besedama »paragrafa« in »doda« relativni stavek: »ki naj se briše v njem beseda ‚najmanje‘«. Slednji napaki in nekatere druge pisne pomote in tiskovne pogreške, ki so ostale v Sl. Pr., sem pravočasno popravil v posebnem odtisku. Končno opozarjam na pisno napako v op. 41, ki je bila popravljena že v op. 112.

V Ljubljani, mes. septembra 1924.

G. K.

Kazalo:

Uvod

I. Nekoliko podatkov o zgodovini načrta	Sl. Pr. 1923	1
II. Splošne pripombe	„ „ „	5
Sodišče (vobče)	„ „ „	13
1. Okrajna sodišča	„ „ „	16
2. Okrožna sodišča	Sl. Pr. 1923	51, 114, 161
3. Trgovinska sodišča	Sl. Pr. 1923	253
4. Velika sodišča	Sl. Pr. 1924	1, 53
5. Vrhovno sodišče	„ „ „	101, 157
Pàgovor	„ „ „	211
Dodatek: Zakon o uredjenju sudova (Kom. načrt z izpremembami min., vlad. in sekc. načrta)	Sl. Pr. 1924	221

